

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Lesní mateřská škola z pohledu zakladatelů, pedagogů, rodičů
a širší veřejnosti**

**Forest Kindergarten from the Perspective of Its Founders,
Pedagogues, Parents and the Wider Public**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Miroslava Váňová, CSc.

Autor:

Nicole Hlavatá

Praha 2017

Poděkování

Ráda bych v první řadě poděkovala vedoucí této bakalářské práce, doc. PhDr. Miroslavě Váňové, Csc., za podnětné rady a ochotnou podporu během tvorby práce. Dále PaedDr. Nataše Mazáčové, Ph.D., původní vedoucí práce, za pomoc při výběru daného tématu. Také bych chtěla poděkovat lesní mateřské škole, v níž pracuji a čerpám spoustu životních i profesních zkušeností a v které jsem mohla provést výzkum. Děkuji i všem zúčastněným respondentům. Nesmím zapomenout projevít vděk ani Janě Svobodové z agentury NMS Market Research, bez jejíž inspirace a pomoci by se mi do práce nejspíš nepodařilo zařadit průzkum veřejného mínění. Za podporu v neposlední řadě děkuji také své rodině.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou prací „Lesní mateřská škola z pohledu zakladatelů, pedagogů, rodičů a širší veřejnosti“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23.04.2017

Nicole Hlavatá

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o lesních mateřských školách, alternativním předškolním způsobu vzdělávání. V teoretické části je stručně nastíněn jejich vývoj ve světě a v České republice, pedagogická koncepce, varianty provozování a v neposlední řadě jsou popsány úlohy aktérů podílejících se na chodu lesní mateřské školy, tedy zakladatelů, pedagogů a rodičů docházejících dětí. V praktické části je prezentován výzkum, jenž měl prostřednictvím dotazníku a rozhovorů zjistit názory všech tří uvedených aktérů na jednu konkrétní lesní mateřskou školu. Dále je pomocí výsledků omnibusového šetření prezentován pohled české veřejnosti na lesní mateřské školy celkově.

Annotation

The bachelor thesis deals with forest kindergartens, which represent an alternative to traditional kindergartens. The theoretical part briefly describes their progress within the world and the Czech Republic, pedagogical conception, types of their running and last but not least, it describes roles of the parties participating in forest kindergarten such as founders, pedagogues and parents of the attending children. The practical part of the thesis contains a research using a questionnaire and interviews to find out the opinions of all three mentioned parties on a particular forest kindergarten. Then wider public's opinion on forest kindergartens in general is also presented, by means of the results of an omnibus survey.

Klíčová slova

Lesní mateřská škola, spolupráce mateřské školy s rodiči, alternativní pedagogika, výzkum v lesní mateřské škole, průzkum veřejnosti

Keywords

Forest kindergarten, cooperation between kindergarten and parents, alternative pedagogy, research in the forest kindergarten, public survey

Obsah

Obsah.....	5
Seznam zkratk.....	6
Úvod.....	7
1. Teoretická část.....	8
1.1 Co jsou lesní mateřské školy?.....	8
1.2 Historie vzniku lesních mateřských škol.....	8
1.2.1 Šíření lesních mateřských škol ve světě.....	8
1.2.2 Šíření lesních mateřských škol v České republice.....	9
1.3 Typy lesních mateřských škol.....	12
1.4 Pedagogická koncepce lesních mateřských škol.....	12
1.5 Provozování LMŠ.....	15
1.6 Spolupráce LMŠ a rodičů docházejících dětí.....	17
1.7 Pedagog v LMŠ.....	19
1.8 Dosavadní poznatky o lesních mateřských školách.....	21
2. Praktická část.....	24
2.1 Vymezení cílů výzkumu.....	24
2.2 Formulace výzkumných otázek/ hypotéz	24
2.3 Výzkumný vzorek.....	25
2.4 Metody sběru a vyhodnocení dat.....	25
2.4.1 Dotazník.....	25
2.4.2 Rozhovor.....	26
2.4.3 Omnibus.....	26
2.5 Výsledky dotazníku pro rodiče dětí docházejících do LMŠ.....	27
2.5.1 Shrnutí.....	34
2.6 Závěry vyplývající z rozhovorů s pedagogy a zakladatelkami LMŠ.....	34
2.6.1 Rozhovor s průvodci.....	34
2.6.2 Rozhovor se zakladatelkami.....	37
2.6.3 Shrnutí	39
2.7 Výsledky z omnibusového průzkumu veřejného mínění.....	40
2.7.1 Shrnutí.....	44
2.8 Diskuze.....	45
Závěr.....	47
Seznam grafů.....	48
Seznam použité literatury.....	49
Prameny.....	49
Sekundární literatura.....	49
Elektronické zdroje.....	50
Summary.....	53
Přílohy.....	54
Příloha č. 1: Dotazník pro rodiče dětí docházejících do LMŠ.....	54
Příloha č. 2: Okruh otázek pro pedagogy v LMŠ.....	56
Příloha č. 3: Okruh otázek pro zakladatelky LMŠ.....	56
Příloha č. 4: Otázky zařazené do omnibusu.....	57

Seznam zkratek

ALMŠ - Asociace lesních mateřských škol

BMŠ – běžná mateřská škola

LMŠ – lesní mateřská škola

LŠ – lesní škola

MŠ – mateřská škola

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MŽP - Ministerstvo životního prostředí

RVP PV - Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP – Školní vzdělávací program

ZŠ – základní škola

Úvod

Téma lesní mateřské školy jsem si pro svou bakalářskou práci vybrala z důvodu toho, že v jedné sama třetím rokem působím. Dostala jsem se k ní vcelku náhodně. Když jsem pátrala po možnostech pedagogické praxe během studia v blízkosti svého bydliště, narazila jsem na webové stránky právě vznikající lesní mateřské školy, do níž sháněli učitele. Nejprve jsem skupinu doprovázela jako třetí dospělý, získávala zkušenosti a postupem času jsem se stala plnohodnotným průvodcem. Díky časté přítomnosti v prostředí lesní mateřské školy vidím, s jakými problémy se od začátku svého vzniku potýká, a to zejména v oblasti legislativy. Přestože v jiných zemích Evropy jsou lesní mateřské školy úspěšně provozovány již po celá desetiletí, u nás zůstávala do roku 2016, v němž jsem svou práci začala psát, jejich pozice velmi nejistá, i když se o ně rodiče předškoláků jeví zájem.

Cílem této práce je přiblížit a zhodnotit koncept lesní mateřské školy z hlediska jejích aktérů (zakladatelů, pedagogů a rodičů) a dále prezentovat názor veřejnosti na LMŠ. V teoretické části jsou uvedeny dosavadní poznatky o lesních mateřských školách se zaměřením na jejich vývoj v České republice (vychází proto z odborné literatury od převážně českých autorů). Praktická část se pokusí naplnit cíle práce prostřednictvím výzkumu zahrnujícího dotazník pro rodiče, rozhovory se zakladatelkami a průvodci v jedné konkrétní LMŠ a omnibusový dotazník pro veřejnost.

1. Teoretická část

1.1 Co jsou lesní mateřské školy?

„LMŠ je možné považovat za alternativní předškolní zařízení. Základním znakem LMŠ je, že většina programu probíhá „venku za každého počasí“ v prostředí přírody.“ (Vošahlíková, 2012, s. 11). Ať je kterékoli roční období, děti by měly strávit alespoň pár hodin na čerstvém vzduchu, nejlépe v členitém lesním terénu, v němž se odehrává většina výchovných a vzdělávacích aktivit. Skupina dětí, vždy doprovázena dvěma dospělými, by měla být menší než v klasických mateřských školách, a to 12 – 20 dětí. Ideální počet se pohybuje kolem 16 dětí. (V běžné mateřské škole může skupina čítat až 26 dětí). Skupina bývá většinou věkově smíšená (Koťátková, 2014). Snad každá lesní mateřská škola vyznává krédo, že neexistuje špatné počasí, pouze špatné oblečení. Zázemí se využívá na nezbytně nutnou dobu, většinou jen během oběda a poledního odpočinku.

1.2 Historie vzniku lesních mateřských škol

1.2.1 Šíření lesních mateřských škol ve světě

Jak uvádí například Tereza Vošahlíková (2009), jedna ze zakladatelů ALMŠ v České republice a její bývalá předsedkyně, vznik lesních školek, jak je známe dnes, se připisuje skandinávským zemím a sahá do poloviny 20. století. Neví se jistě, kdo přesně zavedl tento alternativní způsob vzdělávání. První zpráva o založení lesní mateřské školy však pochází z Dánska, kde jistá Ella Flatau trávila po vzoru švédských pedagogů čas v lese se svými dětmi a později i s dětmi sousedů a známých. V roce 1954 se zformovala rodičovská a občanská iniciativa příznivců této koncepce. V Dánsku i ve Švédsku se staly lesní mateřské školy velmi rozšířenými a populárními. Ve Švédsku existují pod názvem „Venku za každého počasí“ a je jich kolem stovky. V Kodani, hlavním městě Dánska, sídlí waldorfská a zároveň lesní mateřská škola Nøkken [nukn], kterou v roce 1987 založila Helle Heckmannová, jež ji v posledních letech proslavila svými přednáškami po světě a knihou Pomalé rodičovství, v níž popisuje provoz Nøkkenu. Představy Heckmannové o předškolním vzdělávání byly původně považovány za poměrně rebelské, zejména waldorfskou komunitou. Waldorfští pedagogové totiž vždy zastávali stanovisko, že malé děti by měly být doma s matkami, dokud nedosáhnou školního věku. Heckmannová ale kvůli potřebě mnoha rodičů chodit do zaměstnání nabídla alternativu, že kvalitní péči pro malé děti mohou poskytnout waldorfští pedagogové. Myšlenku pak dotáhla do konce

záměrem trávit většinu dne s dětmi venku, aby měly dostatek pohybu. Její tehdy neortodoxní vize se rozvinula do vysoce uznávaného programu a její iniciativa prospěla šíření lesních mateřských škol. Heckmannová se posléze stala zástupkyní Dánska v Mezinárodní asociaci pro waldorfskou předškolní pedagogiku a je uznávanou odbornicí na péči a výchovu dětí v nejranějším věku (Heckmann, 2016).

Ze severu se lesní mateřské školy posléze šířily do Německa, kde se ve Wiesbadenu v r. 1968 vytvořila soukromá iniciativa. Oficiálně první LMŠ však vznikla až v r. 1993 ve Flensburgu, a to podle dánské koncepce. V Německu lesní mateřské školy získaly oporu v legislativě a zařadily se do systému státního předškolního vzdělávání. Jejich počet se pohybuje okolo 1 000 a stále stoupá. Díky úspěšnosti v Německu se postupně rozšířily i k nám a dále do Evropy, např. do Švýcarska. Lesní mateřské školy však nejsou pouze evropskou záležitostí. Jak Vošahlíková (2009) dále uvádí, existují i v Kanadě, USA či v Japonsku. Z Ameriky navíc pochází některé myšlenky a metodika učení lesních mateřských škol, a to od Josepha Cornella (narozeneho r. 1950), jednoho ze zakladatelů enviromentální výchovy v USA, který propagoval zážitkovou pedagogiku (Kofátková, 2014).

1.2.2 Šíření lesních mateřských škol v České republice

Dá se říci, že lesní mateřské školy se v tuzemsku stále teprve zabydlují. Nežřídka se setkávám s tím, že Češi zaměňují hovorový zkrácený výraz „lesní školka“ s původním lesnickým označením vysazování stromků. Přitom se jejich počet u nás nyní pohybuje kolem 120¹. Snad první LMŠ s názvem Zelená školka vznikla ze soukromé iniciativy již v roce 2007 na Liberecku (Vošahlíková, 2009). Ještě dříve, roku 2003, zahájila svou činnost MŠ Semínko. Tuto ekoškolku, zařízení příbuzné lesní mateřské škole, založila v areálu Toulcova dvora v Praze Mgr. Emilia Strejčková, nestorka ekologické výchovy a zastánkyně vzdělávání v přírodě. Na popud Ministerstva životního prostředí zde také vedla „Výzkum odcizování člověka v přírodě“, jehož výsledky ukázaly, jak málo městské děti přicházejí do kontaktu s přírodou (Kapuciánová, 2010). MŠ Semínko, založená jako obecně prospěšná společnost, byla navíc (na rozdíl od ostatních lesních mateřských škol do r. 2016) zapsána do rejstříku škol. (Vošahlíková, 2012). V roce 2010 MŠMT povolilo pokusné ověřování provozu lesní třídy při Semínku – integrované lesní mateřské školy Lesníček, která měla velmi dobrý ohlas a zdvojnásobila svou původní kapacitu dětí

1 Viz: <http://www.lesnims.cz/historie-lesnich-ms.html>

(Jančaříková a Kapucianová, 2013). Jak tyto autorky a Vošahlíková (2012) uvádějí, v lednu 2011 vznikla Asociace lesních mateřských škol (ALMŠ), a to za účelem sdílení informací o zakládání a provozování lesní mateřské školy. Asociace lesním mateřským školám nabízí nejen informace potřebné pro jejich vznik, ale i pomoc a účast při jednání s orgány veřejné správy. Za další cíle si klade osvětu vzdělávání dle principů lesní mateřské školy, podporu environmentální výchovy, či výzkumy na téma lesních mateřských škol.

Lesní mateřské školy ještě donedávna nesplňovaly kritéria pro vstup do rejstříku škol. To se však změnilo díky novele vyhlášky č. 14/2005 Sb., *o předškolním vzdělávání* a od 1. září 2016 jsou lesní mateřské školy brány jako typ mateřské školy. Tento velký posun, o který se ALMŠ již roky snažila, nastal zejména kvůli uzákonění povinného jednoho roku předškolní docházky (školský zákon č. 178/2016 Sb), kdy se má dítě vzdělávat v rejstříkových předškolních zařízeních nebo za určitých podmínek individuálně. Avšak do tohoto obratu v legislativě byl osud lesních školek velmi nejistý a ALMŠ musela dlouho bojovat, aby dosáhla toho, že jejich provozování nebalancuje na hraně zákona.

Vošahlíková (2012) popisuje, jak v letech 1998 – 2006 klesl počet mateřských škol o 23%, porodnost však poté stoupala a nabídka míst ve školkách nebyla zdaleka dostatečná. Bylo v podstatě nezbytné začít zakládat předškolní zařízení ze soukromé iniciativy, kromě dalších také dětské skupiny a lesní školky. Zřizovatelem lesních mateřských škol bývají nejčastěji neziskové organizace, jako např. občanské spolky (Vošahlíková, 2012). Pokud lesní mateřské školy nesplňovaly (nebo dosud nesplňují) legislativu platnou pro běžné mateřské školy, nesmí obsahovat v názvu označení „škola“. Proto se začaly používat názvy jako „lesní rodinný klub“ apod. V roce 2014 byl však schválen zákon č. 247/2014 Sb., *o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině*, který zpřísnil podmínky fungování těchto zařízení a zavedl povinnou evidenci u Ministerstva práce a sociálních věcí.² Lesní mateřské školy, které do té doby vyhovovaly definici dětské skupiny, již nesplňovaly požadavky (zejména hygienické) a „zachránila“ je až novela tohoto zákona, podle níž se nemusely registrovat ani se řídit podle daných hygienických kritérií. Oproti registrovaným dětským skupinám však nemají nárok na slevu na dani za výdaje „placené služby hlídání dětí“.³

Příznivě pro lesní mateřské školy zprvu nevypadalo ani samotné plánování zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání. ALMŠ se nelíbilo, že děti

2 Více informací na: <http://www.mpsv.cz/cs/19908>

3 Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/lesni-skolky-maji-sanci-na-preziti-poslanci-podporili-klicovy-zakon-lid-/domaci.aspx?c=A150123_130834_domaci_kop

docházející do lesních mateřských škol by musely být formálně vzdělávány doma, což by znamenalo nadbytečnou administrativu, přezkušování a další komplikace.⁴ Paradoxně ale nakonec právě tento krok (zřejmě kvůli očekávanému zvýšenému přílivu dětí do MŠ) dopomohl lesní mateřské škole k tomu, že může být považována za typ mateřské školy (Vyhláška č. 280/2016 Sb.). Stále však zůstával problém s hygienickými požadavky pro předškolní vzdělávací zařízení zanesené ve vyhlášce č. 410/2005 Sb., které lesní školky nebyly schopny splňovat. To se v prosinci 2016 vyřešilo vydáním nové vyhlášky č. 465/2016 Sb., která lesním mateřským školám schvaluje jejich provoz v jednoduchých, mnohdy až spartánských podmínkách.

Kromě lesních mateřských škol existují ve světě i v ČR – i když v mnohem menší míře – lesní školy (LŠ) s pětiletou docházkou (tedy 1. stupeň ZŠ). Přirozeně navazují na tento specifický způsob předškolního vzdělávání a výuku staví na velmi podobných principech. V Čechách jsou děti docházející do LŠ oficiálně buď vzdělávány formou individuálního (domácího) vzdělávání a pravidelně, nejméně dvakrát ročně, přezkušovány v běžné ZŠ⁵, nebo existuje i několik lesních škol zapsaných v rejstříku škol.⁶

Těžce vydobytá pozice lesních školek i dalších alternativních předškolních zařízení trochu připomíná boje učitele a spisovatele Eduarda Štorcha, jenž se na počátku 20. století snažil zlepšit vzdělávací podmínky školáků častějším pobytem tříd v přírodě a postupem odlišným od stávající normy. Ve vztahu ke školství (tehdejšímu, ale potažmo i k nynějšímu) mě zaujal následující výrok: „Ač dítě po ničem tak netouží jako po samostatnosti, přece má každé hnutí předepsáno... Mluvit smí, jen když je vyzváno; sto otázek zvědavých má na jazyku, ptáti se však nesmí, zato musí odpovídati na otázky, které je ani trochu nezajímají. A tak ideálním žákem tohoto školství je bezkrevná loutka... apatická, všeho dětského zbavena...“ (Rýdl, 1999, s. 8).⁷ Jsem opravdu ráda, že dnes je stát vstřícnější vůči „novým“ proudům a že lesní mateřské školy se přes všechno vynaložené úsilí nedočkaly stejného smutného osudu jako Štorchem založená „Dětská farma“.

4 Více na: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/skolstvi/lesni-skolky-nesouhlasi-s-povinnym-poslednim-rokem-skolky_355811.html

5 Ukázka komunitní lesní školy: <http://skolkazeme.blogspot.cz/2012/05/skola.html>; o individuálním vzdělávání více na: <http://www.alternativniskoly.cz/category/domacivzdelavani/>

6 Příklad lesní školy zapsané do rejstříku zde: <http://www.skoladevetsil.cz/>

7 Eduard Štorch byl velmi zapáleným pedagogem, průkopníkem zážitkové pedagogiky a propagátorem eubiotického (zdravého) života dětí. Roku 1926 se mu podařilo zrealizovat na Libeňském ostrově v Praze přírodní školu „Dětskou farmu“, v podstatě předchůdkyni ekoškol či lesních škol, jíž dokonce navštívil prezident T. G. Masaryk. Děti do ní nadšeně docházely, společně se Štorchem ji budovaly, udržovaly a vylepšovaly až do roku 1933. Přestože měla velký úspěch u dětí, od školství se jí podpory nedostávalo, Štorch ji poslední rok velkodušně financoval sám, avšak nakonec dostal příkaz pozemek vyklidit, protože měl být určen k jiným účelům (Rýdl, 1999).

1.3 Typy lesních mateřských škol

Dle Vošahlíkové (2012) lze lesní mateřské školy rozdělit na dva základní typy:

- samostatná lesní mateřská škola
- lesní třída při mateřské škole

Samostatná LMŠ nedisponuje zázemím pro celodenní pobyt dětí uvnitř (což by mimo jiné odporovalo koncepci lesních mateřských škol). Preferována jsou ta vyhřívatelná zázemí, která umožňují nižší náklady na zřízení a na provoz. Mezi ty patří indiánské týpí, mongolská jurta, maringotka nebo třeba jednoduchý srub, kde je možné si odpočinout a vařit. Nový školský zákon dokonce stanovuje, že zázemí lesní mateřské školy nesmí být stavbou, takže LMŠ sídlící v domě nesplňuje dané požadavky. Dají se nalézt i odvážnější lesní mateřské školy, které žádné vyhřívatelné přístřeší nevyužívají a tráví veškerý čas venku (Vošahlíková, 2009). Rodiče jen děti přivezou na určené místo, odkud se s nimi pedagogové vypraví do přírody, a pokud je počasí příliš nepříznivé, školka se ruší, nebo jestliže má dohodu s jinou institucí (škola, knihovna apod.), může využít dočasné přístřeší. Lesní MŠ tedy nemusí mít ani vlastní pozemek se zahradou, pokud to podmínky neumožňují. To jsou, dle mého názoru, však spíše ojedinělé případy. Pokud školka prostředky má, oceňuje se, když zahradu může i uměle zbudovat tak, aby co nejvíce umožňovala rozvíjet dětskou všestrannost. Na zahradě lesní mateřské školy se nejčastěji nachází kompost, ohniště, záhony, pískoviště nebo blátoviště, prolézačky, zvíře, o které se děti mají starat, a samozřejmě stromy. Nerovný povrch, venkovní přístřešek, vrbový domek, vodní prvek a další praktické či kreativní doplňky jsou skvělým vylepšením (Kapuciánová 2010).

Lesní třídy při mateřské škole jsou oblíbenou alternativou hlavně v Dánsku. Jako zázemí jim slouží budova mateřské školy, přičemž se opět program, alespoň dopolední, koná venku. Do budovy se pak skupina vrací na oběd, případně na odpolední aktivity. Běžná MŠ také s lesní mateřskou školou může sdílet tentýž prostor, nebo má lesní třída naopak zřízené zázemí zvlášť, blíže volné přírodě.

Dále existují denní či krátkodobější akce – např. „lesní dny“, které pravidelně pořádá spousta běžných mateřských škol v Německu, či tzv. putovní skupiny, kdy třída školky může třeba prodloužit procházku až do oběda apod.

1.4 Pedagogická koncepce lesních mateřských škol

„Řekni mi a já zapomenu, ukaž mi a já si zapamatuji, nech mě to udělat a já

pochopím.“ Toto čínské přísloví podle mě celkem dobře vystihuje podstatu prožitkového učení užívaného ve většině lesních mateřských škol. Právě přímá zkušenost, respektující přístup (dle „respektovat a být respektován“) a spontánní hra patří k hlavním vzdělávacím a výchovným principům lesních mateřských škol. Pojí se k nim též především enviromentální výchova, velmi často též prvky waldorfské a Montessori pedagogiky. Rozvoj dětí ve všech lesních mateřských školách by měl probíhat v souladu s platným kurikulem pro předškolní vzdělávání, tzn. že LMS by se měla řídit dle RVP PV (Vošahlíková, 2012).

Na následujících řádcích nyní rozvedu výše uvedené pedagogické přístupy a prostředky.

Prožitkové učení, neboli zážitková pedagogika, byla zdokonalena zejména již zmíněným Josephem Cornellem, který ji nazývá „flow učení“. „Flow“ znamená sladění se či plutí. Tento pojem se vztahuje ke stavu naprosté koncentrace na určitou aktivitu, což Cornell považuje za nejlepší způsob poznávání procesům v přírodě. Pedagog může flow prožitek v dětech sám navodit a uvést postupně do čtyř fází flow učení: V první fázi je třeba vzbudit nadšení, může se využít dětská potřeba hry. Poté se nabídne činnost směřující ke koncentrované pozornosti, jež by měla účastníky ztišit, podpořit vnímavost. Následuje fáze přímého prožitku, maximálně intenzivního. Tento prožitek nakonec všichni společně sdílejí s tím, že jim k němu napomohla sama příroda (Morávková, 2013).

Ke jménu Josepha Cornella se pojí taktéž **enviromentální výchova**, kterou ministerstvo životního prostředí zavádí do vzdělávacího procesu od 90. let. K jejím cílům patří vytváření pozitivního a odpovědného vztahu k přírodě, poznávání vztahů v přírodě a vlivu člověka na přírodu. Jedinec by si měl uvědomit její nenahraditelnost pro život a pečovat o ni. K tomu se vztahuje výchova k udržitelnému rozvoji, jíž se rozumí přijetí zdravého životního stylu namísto konzumního. Vzhledem k důležitosti zastoupení enviromentalistiky ve vzdělávání vydalo MŠMT v r. 2008 metodický pokyn k EVVO – enviromentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě (Leblová, 2012). V souvislosti s EVVO a lesní mateřskou školou je možné narazit na pojem lesní (či venkovní) pedagogika, která sleduje v podstatě tytéž cíle jako enviromentální výchova. Snaží se ve venkovním prostředí pedagogicky působit na děti s využitím všech možností okolní přírody (Kapuciánová, 2010).

Respektující chování nejen k dětem, ale i k dospělým, dobře defínuje kniha

Respektovat a být respektován. „Respektovat děti znamená vědomě opustit mocenský, manipulativní přístup ve výchově a vzdělávání.“ (Kopřiva a kol., 2015, s. 5). Pakliže si dítě samo zvnitřní morální hodnoty a motivováno je také vnitřně, nepotřebuje žádnou kontrolu, pochvalu či trestání od dospělého. Respekt k druhému navíc tvoří součást sociálních kompetencí (RVP PV). Dá se začít např. výrokem „mně se to nelíbí“, podle kterého by se měl dotyčný řídit a který může předejít agresivnímu řešení situace. Výhodou pro všechny (včetně pedagoga) je též věkově smíšený kolektiv, kde se mladší děti mohou učit od starších a vzájemně si pomáhat (Vošahlíková, 2012).

Dalším přístupem jsou **spontánní hry**. Kořátková (2014) popisuje, jak důležité je pro předškolní dítě prozkoumávání a hra s různými materiály, jejichž vlastnosti (strukturu, tvar apod.) může samo měnit. Potřebuje objevovat i své pohybové možnosti, proto hodně přelézá, podlézá, prolézá... Na záměrné procvičování tělesných dovedností dětí dbají samozřejmě též pedagogové, ale děti jsou stejně nejšťastnější, pokud si hrají, jak chtějí. „Volná hra dovoluje používat vlastní tempo i způsob přicházení na kloub fungování okolního světa prostřednictvím spontánního učení.“ (Kořátková, 2014, s. 128).

Waldorfská pedagogika je v lesních mateřských školách zastoupena mimo jiné důrazem na celostně vnímaný prožitek, což je blízké zážitkové pedagogice. Učitel jde vzorem svými činy, nejen slovy (princip napodobování v první sedmileté fázi života), motivuje děti k aktivitě tím, že ji sám dělá. V neposlední řadě lze nalézt waldorfské učení v hračkách výhradně z přírodních materiálů i v zázemí školky, kdy je upřednostňován kruhový (jurta, týpí), šestiúhelníkový nebo lichoběžníkový půdorys stavby s vhodným uspořádáním a pastelovými barvami vybavení, jak uvádí Kořátková (2014).

Tatáž autorka popisuje klasické prvky **Montesori pedagogiky**, v níž funguje učitel jako citlivý pozorovatel a pomocník, který dítěti dopomáhá podle jeho potřeby tak, aby daný úkol bylo schopno zvládnout v co největší míře samo. S tímto přístupem se nejlépe rozvíjí samostatnost, která je v lesní mateřské škole nezbytnější než v klasické mateřské škole. Využívají se často též některé Montesori hračky a pomůcky.

Je třeba zdůraznit fakt, že podle závěrů několika výzkumů, tuzemských i zahraničních, se lesním mateřským školám daří připravit děti na školu stejně dobře jako těm běžným. U nás se tak děje v závislosti na plnění pěti klíčových kompetencí a oblastí RVP PV. V terénu lesa trénují děti hrubou i jemnou motoriku, pobyt venku prospívá navíc zdraví a omezuje šíření nemocí. V přírodě vzniká spousta situací na osvojování sociálních

kompetencí a výzkum ze Švýcarska dokonce tvrdí, že děti, které si hrají v pestrém přírodním prostředí a s přírodninami (ne jen s vyrobenými hračkami) jsou kreativní. (Vošahlíková, 2012). ALMŠ však pro jistotu stanovila Standardy kvality LMŠ, které každá členská organizace musí naplnit do dvou let od vzniku svého členství a jejichž součástí je ŠVP v souladu s RVP PV.

1.5 Provozování LMŠ

Nejprve připomenu, že v českých legislativních podmínkách mohla být LMŠ do roku 2016 provozována pouze jako soukromá iniciativa právnické osoby - např. občanským spolkem, obecně prospěšnou společností, obcí nebo firmou (Vošahlíková, 2012). Stále tímto způsobem fungovat může, přičemž zakladateli lesní mateřské školy bývají většinou rodiče, kteří chtějí pro vlastní děti vytvořit školku podle svých představ a případně našli i pedagoga, jenž se na založení chce podílet a ideálně již v lesní mateřské škole pracoval či o ní má alespoň povědomí (Jandová, 2009). Nyní má však možnost založit lesní školku nejen neveřejný zřizovatel ve formě právnické (a školské právnické) nebo fyzické osoby, ale také veřejný zřizovatel (tedy stát, kraj či obec). Již vzniklá LMŠ může podat žádost o vstup do rejstříku škol (spolu s dalšími náležitostmi) pro následující školní rok na krajský úřad příslušný podle sídla právnické osoby, která ji provozuje.⁸ Jako legitimní poskytovatel vzdělávání pak může být schválena a provozována od 1. září 2017.

Postup při založení lesní mateřské školy popisuje poměrně detailně Ratajová (2012): Nejdříve je třeba zjistit zájem mezi rodiči v dané lokalitě (jestli má projekt smysl začínat). Pak sestavit tým – koordinátory, pedagogy, dobrovolníky apod. Na organizování se musí podílet více lidí, jeden by vše potřebné nezvládl. Poté se už může rozhodnout o zřizovateli (a členství v ALMŠ), vhodném zázemí, zajištění pojištění a sepsání základních dokumentů, jako je provozní řád, smlouva s rodiči či ŠVP. Lesní MŠ, která splňuje všechny podmínky pro vstup do rejstříku, má nárok na normativ (tj. příspěvek od státu), jehož výše byla na rok 2017 určena pro 1dítě/rok, které je ve třídě o 15 dětech, na 46 175 Kč.⁹ Lesní mateřskou školu nezapsanou v rejstříku financují především rodiče docházejících dětí, ale s trochou úsilí je možné i tak získat dotaci (od obce, kraje atd.), grant, finance od MŽP či nadačního fondu, nebo najít sponzora (Vošahlíková a kol., 2012).

8 Viz pdf dokument „Informace o postupu při založení nové školy“ na stránkách MŠMT: http://www.msmt.cz/uploads/VKav_200/Jak_zalozit_skolu/Informace_o_postupu_pri_zalozeni_nove_sko_ly_listopad_2016.pdf

9 Více o normativu na stránkách MŠMT: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/ekonomika-skolstvi/normativy-soukromych-skol-na-rok-2016>

Taková LMŠ by si však měla nastavit vhodný rozpočet, aby byla schopná vyjít i bez občasných finančních podpor, zřizovací výdaje raději omezit a vybavení kupovat postupně, než aby spadla hned na počátku do dluhů. Podle ředitelky lesní mateřské školy z Toulcova dvora se investice do projektu zakladatelům vrací málokdy. Příjmy navíc lze však získat doplňkovými akcemi, např. pořádáním letních (příměstských) táborů, zavedením různých zájmových kroužků apod. (Ratajová, 2012). Výhodu LMŠ však představují celkově nižší zřizovací i provozní náklady. Financují se v podstatě pouze pedagogové a jejich základní vybavení, případné cestovné a didaktický materiál (Jandová, 2009). Zázemí a jeho vybavení se volí nejen tak, aby bylo co nejekologičtější, ale i co možná nejméně nákladné na provoz a údržbu. V tom ve většině případů spočíval asi největší problém pro akceptování lesních mateřských škol MŠMT: absence elektřiny; strava, která nemusí splňovat normy (pokud není dovážena ze specializované jídelny ve várnicích, ale připravovaná v domácnosti či přímo v LMŠ); způsob zajištění pitné vody (v LMŠ dostáváte zatím i voda v barelech z ověřitelného zdroje); ale zejména nedostatek toalet a umyvadel vzhledem k počtu dětí. (Vošahlíková, 2012). Podle vyhlášky č. 410/2005 Sb. o *hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých* bylo toto všechno v lesních mateřských školách nedostačující. Například 1 dítě předškolního věku má mít v běžné mateřské škole k dispozici 60 l vody za den, na 5 dětí musí připadat jedna dětská mísa a umyvadlo atd. Při přijetí lesní mateřské školy za typ mateřské školy tedy musela projít změnou i tato vyhláška, jejíž novela stanovuje, že LMŠ musí mít zajištěn dostatek pitné vody (není určeno přesné množství), která může být skladována v nádobách. Velmi se slevilo také v požadavcích na toalety, kdy hygienické zařízení s tekoucí pitnou vodou stačí být umístěno v bezprostřední blízkosti zázemí lesní mateřské školy a samotné zázemí má být udržováno v suchu a čistotě (vyhláška č. 465/2016 Sb.).

Během celého procesu zakládání a provozování lesní mateřské školy je důležitá dobrá propagace, jejíž potřeba se úměrně snižuje s narůstající dobou provozu. Začít se dá letáčky, zprávou v místním tisku, plakáty na veřejných nástěnkách atd., webovými stránkami a sociálními sítěmi, ale nejlepší cesta vede přes rodiče – šířením osobních zkušeností a předáváním dobrých referencí mezi známými a na internetu. Nebývá neobvyklé, že rodiče přihlásí své dítě do lesní mateřské školy kvůli nedostatku míst ve státních mateřských školách a současně kvůli nižšímu měsíčnímu poplatku (v řádech několika tisíců) ve srovnání s jinými soukromými předškolními zařízeními. Pokud je však

tento způsob vzdělávání osloví, nezřídka následující rok své dítě v lesní mateřské škole nechávají alespoň na pár dnů, docházku střídají s klasickou mateřskou školou (Ratajová, 2012). Ze svých zkušeností vím, že rozvrh dne lesní a běžné mateřské školy se u nás příliš neliší, takže ani děti by neměly nést obměňování nijak zvlášť špatně, možná až na zmatek ve výchovných přístupech.

Základní faktor, ovlivňující celkový charakter školky i jiné instituce, tvoří povaha jejího řízení. Zda je strukturované a využívá autoritativní či demokratický styl apod. Aby organizace fungovala úspěšně, musí mít zejména ujasněné cíle a prostředky k jejich dosažení a také funkce. Měla by pracovat v dobrém sociálně-psychologickém klimatu, orientovat svou činnost na klienta a být schopna zajistit odbornou kvalitu spolupracovníků současně s jejich schopným managementem (Bečvářová, 2003). U lesní mateřské školy jsem se snad ještě nesečkala s autokratickým stylem řízení (metoda „cukru a biče“ by šla proti její samotné koncepci). Běžná je směs stylů demokratického a liberálního, kdy se na plánování, projektech a jejich realizaci podílejí zakladatelé, pedagogové, ale také velkou měrou rodiče přihlášených dětí, kteří se v lesní mateřské škole zapojují do chodu zpravidla více, než je obvyklé v běžné mateřské škole. Už jen podstatně větší spotřeba čistého oblečení (protože v přírodě se děti vždy více umažou) a případné investování do kvalitnějších materiálů vyžaduje z jejich strany o něco větší nasazení. Do batohů, které každé dítě venku musí nosit, balí základní náhradní oblečení (ponožky, kalhotky apod.), pláštěnku a svačinu na celý den, společně s pitím (pokud zajištění veškerého stravování nemá na starost školka). Děti ve většině lesních mateřských škol rovněž po obědě odpočívají na karimatkách a ve spacích pytlech přinesených z domova.

1.6 Spolupráce LMŠ a rodičů docházejících dětí

„Základem pro pobyt s dětmi venku je vzájemná důvěra.“ (Vošahlíková, 2012, s. 12). Tato důvěra má z mého pohledu tři provázané činitele. Pedagoga (neboli průvodce či lektora), děti a jejich rodiče. Lesní MŠ není pouze instituce pro děti předškolního věku, je to zejména komunita lidí, kteří sdílí podobný pohled na svět, výchovu a vzdělání dětí. „Zaměření výchovného působení každé lesní MŠ bývá výsledkem zájmu pedagogů na jedné straně a zájmu rodičů na straně druhé. Pro každou lesní MŠ je typická úzká spolupráce pedagogů s rodiči, která je nezbytná pro kvalitu a bezpečnost výchovy v lese.“ (Jandová, 2009, s. 32). Vzhledem k tomu, že samotní rodiče jsou častokrát mezi (nebo samotnými) iniciátory vzniku lesní mateřské školy, mají o její fungování přirozeně větší

zájem než rodiče v běžné mateřské škole. Není ani nijak výjimečné, že rodič zastává i funkci pedagoga, ne-li přímo pedagoga a zakladatele. Míra účasti na činnostech lesní mateřské školy je však u každého dle vlastního uvážení, možností a schopností. Při zápisu dítěte rodiče však vždy podepisují smlouvu o péči o dítě ve školce, v některých lesních mateřských školách probíhá zápis formou individuálních rozhovorů s pedagogy. V obou variantách se ale rodiče dozví, co mohou od školky očekávat (Kapuciánová, 2010).

V současnosti je v mateřských školách obecně trendem vstřícnost k potřebám rodin dětí a zejména dětí samotných (samozřejmě za předpokladu dodržování určitého řádu a pravidel školky) (Koťátková, 2014). Někteří rodiče stojí ještě více o kamarádský a důvěrnější přístup v menších komunitách lesní mateřské školy. Mohou zde i zasahovat do chodu (zejména pokud byla školka právě zprovozněna), vychází se jim v mnohém vstřícnější měrou. Vzájemné vztahy všech pracovníků MŠ s rodiči dětí dotváří celkový obrázek školky a její úspěšnost. Školní řád všech mateřských škol ukládá rodičům určité povinnosti a práva (např. možnost být přítomen při adaptaci dítěte, účastnit se dětských her, organizovat různé akce, dokonce podílet se na vypracování vzdělávacích programů) a je pouze na rodičích, jak moc se chtějí zapojit. Vztahy s rodiči také ovlivňují pedagogickou práci, výsledky dětí, jejich spokojenost a rozvoj. Základ pro kvalitní spolupráci vychází z dobré informovanosti rodičů. Mateřská škola by měla být transparentní a sdílet s rodiči ŠVP, koncepční záměry, výchovně vzdělávací programy a další dokumenty, stejně jako zpravovat rodiče o pokrocích či problémech dítěte (Bečvářová, 2003). Lažová (2013) pedagogům doporučuje, aby se rodičů zeptali, jaká forma informací jim nejlépe vyhovuje, a domluvili se s nimi na termínech třídních schůzek, které by měly být vedeny spíše neformálně (i v BMŠ). Dále jsou významné společné akce, a to pro všechny zúčastněné strany, jimž se tak dostává příležitosti se blíže seznámit, a zažít příjemné chvíle. Rodiče mohou navíc pomoci s jejich naplánováním, dodat pohoštění atd.

Dobrovolná a efektivní kooperace dává dobrý základ také dítěti do jeho školních let, podotýká Lažová (2013). Školce mohou rodiče přispět mnoha způsoby – věnovat sponzorský dar, opravit závady, navrhnout a uskutečnit zajímavou aktivitu apod. Týká se to i školních výletů nebo denních aktivit, kdy je zejména ve venkovním, méně přehledném prostředí LMŠ, vítán dohled dalšího dospělého. V lesní mateřské škole lze rodičovská výpomoc nabýt též podoby záskoku za pedagoga v případě, že pedagog onemocní a žádný další právě nemůže přijít (Jančaříková a Kapuciánová, 2013).

Ne vždy však funguje spolupráce hladce. Výše jmenované autorky zmiňují ve své

publikaci nejčastější problémy nebo pochybnosti rodičů ohledně aktivit školky v přírodě. První místo zaujímá nevhodné oblečení a obuv, kdy rodiče buď nemají peníze na to, pořídit dítěti kvalitní oděv, nebo jen často podceňují počasí, dítě obléknou málo a nedodají náhradní oblečení. V běžné mateřské škole navíc někteří rodiče přímo nesouhlasí s pobytem venku z obavy, že dítě onemocní, zejména když je inverze. Venkovní program v běžné mateřské škole také komplikuje příliš velký počet dětí ve třídě, přičemž na dozor nemusí stačit ani dva dospělí, zejména např. v blízkosti silnice. Učitelkám se dokonce může dostat nesouhlasu od zaměstnanců MŠ, např. od uklízeček, které po návratu dětí musí uklízet více nanošené špíny, a už vůbec se jim nezamlouvá představa, že by tak měly činit několikrát denně, když mají plno jiných pracovních povinností včetně příležitostné pomoci pedagogům.

1.7 Pedagog v LMŠ

„Pro všechny formy lesních mateřských škol je důležitým předpokladem úspěchu pedagogický personál, který je schopný vytvářet komplexní výchovně vzdělávací příležitosti v prostředí lesa.“ (Vošahlíková, 2012, s. 32). Autorka dále uvádí, jak je důležité, aby učitel měl spolu s kvalifikačními předpoklady (odpovídající pedagogické vzdělání a praxe podle zákona č. 563/2004 Sb. *o pedagogických pracovnících*) také dobrou fyzickou kondici a byl na práci s dětskou skupinou venku psychicky připraven (zejména během nepříznivého počasí). Asociace LMŠ mimo jiné zapracovala základní požadavky na učitele do Etického kodexu pedagoga LMŠ¹⁰ a rozdělila je do šesti vztahových oblastí (pedagog ve vztahu k sobě, dětem, kolegům...). Kapuciánová (2011) popisuje, že v lesních mateřských školách obecně je nutné propojit přírodní (lesní) pedagogiku a učitelství, nebát se přitom jít novými cestami. Vyučující by rovněž měl vědět, jak se zachovat při vzniklém nebezpečí i jak se ho vyvarovat (např. bouře, jedovaté rostliny, nevyhovující oděv, nevhodné chování dětí u táboráku atd.).

Lesní mateřské školy většinou upřednostňují před označením „učitel“ názvy průvodce (provádí děti výchovou, vzděláváním a přírodou) nebo lektor. Záleží také na tom, jak mají jednotlivé lesní mateřské školy nastavené pedagogické koncepty. Na rozdíl od běžných mateřských škol téměř ve všech lesních mateřských školách platí, že pedagog má kromě dětí na starost také úklid a údržbu zázemí, případně i přípravu (nebo jen výdej) oběda. Do jeho pracovní náplně tedy spadají i činnosti jako roztápění kamen či rozdělání ohně, zametení a vytření podlahy, umytí nádobí, kompostování apod. Samozřejmě do

10 K nahlédnutí zde: <http://www.lesnims.cz/stahnout-soubor?id=56>

těchto aktivit může zapojit i děti.

Ne každý se však s těmito nároky zvládne vypořádat, proto bývá v lesní mateřské škole hlavně na počátku jejího fungování větší fluktuace zaměstnanců. Viz Kapuciánová (2011), která prováděla rozhovory s vedoucími lesních mateřských škol v Německu. Noví učitelé mohou být do lesní mateřské školy přijati i bez předchozí praxe nebo vzdělání, které si případně doplňují až během svého působení, což pak tvoří další zátěžový faktor. Už samotná profese pedagoga totiž obsahuje dost stresu vznikajícího z nepředvídatelných situací s dětmi (ale i s kolegy a rodiči), neklidu, hluku, zvýšené zodpovědnosti a schopnosti organizačně zvládnout dětskou skupinu (Kořátková, 2014). V neposlední řadě záleží na denní i týdenní pracovní době a formě pracovní smlouvy. Podle právního výkladu k § 23 zákona č. 563/2004 Sb., *o pedagogických pracovnících*¹¹, má učitel BMŠ vymezených 31 hodin týdně na přímou pedagogickou činnost a 9 hodin na práci s ní související. Práci s dětmi má tedy strávit zhruba 6 hodin denně. Při jinak běžné osmihodinové směně by pedagog jen obtížně udržoval plnou koncentraci na děti a velmi pravděpodobně by byl psychicky vyčerpaný. Avšak zatímco v běžné mateřské škole pracují učitelé na různě dlouhý pracovní úvazek, průvodci/ lektori v lesní mateřské škole nezapsané v rejstříku jsou většinou zaměstnání na dohodu o provedení práce (DPP) nebo dohodu o pracovní činnosti (DPČ). Rozvržení pracovní doby závisí zejména na domluvě s provozovatelem lesní mateřské školy a délce denního provozu. Často ale v lesní mateřské škole pedagogové při celotýdenním provozu pracují 2 – 3 dny po 6 – 8 hodinách. DPP a DPČ je výhodnější pro zaměstnavatele, kterému odpadá povinnost platit další náklady zaměstnance včetně nemocenské dávky nebo placené dovolené. Zaměstnanci se však nezapočítává odpracovaná doba pro vznik práva na starobní důchod (Ratajová, 2012). V rejstříkové lesní mateřské škole se DPP nebo DPČ dá využít pouze pro nadstandardní činnosti jako např. úklid, údržba zahrady apod., jinak jak s průvodcem- pedagogem, tak s průvodcem- nepedagogem (jemuž pro práci s dětmi stačí méně odborné vzdělání a musí být přítomen při počtu 8 a více dětí) má být uzavřena smlouva o pracovním poměru na dobu určitou či neurčitou, nejméně však na 12 měsíců (podle zákona č. 563/2004 Sb.). Každá rejstříková LMŠ musí mít také zavedenou pracovní pozici ředitel/ka, kterou „běžné“ lesní mateřské školy většinou nemají.

Nespornou přednost lesních mateřských škol lze však spatřovat ve větším zastoupení pedagogů – mužů, pro něž jsou lesní mateřské školy více atraktivní a které lze

¹¹ Viz: <http://www.msmt.cz/dokumenty/pravni-vyklad-k-23-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>

jinak v předškolních zařízeních najít jen opravdu výjimečně. Lažová (2013) v tomto kontextu zmiňuje zábavnou příhodu: „Učitel pracoval ve školce pár týdnů, takže ho někteří rodiče ještě neznali. Po odpolední svačince si hrál s dětmi na koberci. Jeden tatínek ho zastihl v pozici na čtyřech a jeho dotaz ‚*Taky hledáte svého mladýho?*‘ se zapsal do historie celého školství v dané obci.“ Přitom genderová vyváženost přidává výchově i vzdělávání na hodnotě – ne všechny děti mají ve svém životě dostatečně zastoupen mužský element (Vošahlíková, 2012).

1.8 Dosavadní poznatky o lesních mateřských školách

Na výhody lesních mateřských škol se snažila poukázat již řada zahraničních i českých výzkumů. Tyto výzkumy chtěly mimo jiné dokázat, že lesní mateřské školy mohou děti připravit na školu stejně dobře jako školky klasické. Mezi hlavními uváděnými klady LMS patří pobyt dětí na čerstvém vzduchu, během něhož si děti k přírodě vypěstují větší vztah. Vošahlíková (2012) také uvádí, že z jejích rozhovorů s rodiči a pedagogy v lesních mateřských školách vyplynulo, že se v mnoha případech snížila u dětí nemocnost. Možnými příčinami může být přizpůsobení na větší rozpětí teplot, nebo že se ve venkovním prostoru tak snadno nešíří viry a bakterie. Rizikem, s nímž však musí dospělí počítat, je vyšší pravděpodobnost napadení klíštětem. Dalším plusem je menší kolektiv. Denně do třídy může docházet nejvýše kolem 15 dětí, na které dohlíží po celý den dva průvodci, takže se zde mnohem lépe aplikuje individuální přístup. Vyučující mají více času se dětem intenzivněji věnovat, což oceňují hlavně rodiče.

Vošahlíková se mimo jiné podílela v rámci ALMŠ na tuzemském celorepublikovém výzkumu *Kořeny předškolní výchovy*, který se uskutečnil od března do listopadu 2011 (Vošahlíková a kol., 2012). Zúčastnilo se ho celkem osm mateřských škol – 4 klasické a 4 lesní ze čtyř krajů ČR, přičemž daný pár (jedna BMS a jedna LMS) byl vždy ze stejné lokality. Výzkum se zaměřoval na zdravý rozvoj dítěte a snažil se pokrýt všechny faktory, které na něj mají vliv. Zajímal se tedy nejen o mateřské školy, ale také o rodinné prostředí dítěte a jeho kontakt s přírodou. Zkombinoval čtyři techniky sběru dat: dotazníky pro mateřské školy, rozhovory s ředitelkami, dotazníky pro rodiče a testovou baterii individuálních schopností dítěte. To bylo doplněno ještě videozáznamy interakce dětí s přírodou. Běžné a lesní mateřské školy byly porovnávány v nejrůznějších oblastech, od základních charakteristik (vybavení, denní režim, délka pobytu v interiéru/ exteriéru, náklady na provoz ad.) po vzdělání pedagogických pracovníků či průzkum spokojenosti

rodičů se školkou. Detailněji tento výzkum spolu s dalšími českými výzkumy (hlavně v rámci bakalářských nebo diplomových prací) o lesních mateřských školách budu rozebírat v praktické části této práce. V této části uvedu ještě čtyři zahraniční výzkumy: švédský, norský, švýcarský a německý.

Ve Švédsku (Grahm a kol., 1997, cit. in Čížová, 2014) rok probíhající výzkum studoval chování, motoriku a schopnost koncentrace dětí ve věku 3 – 7 let z MŠ v různorodém přírodním prostředí (louka, les, skály...) v porovnání s dětmi z moderní upravené MŠ (rovný pozemek, cesty...). Studie zjišťovala, jak právě venkovní prostředí působí na děti. Pomocí testu Eurofit zjistila, že umožňuje lepší rozvoj motoriky a koncentrace a má zklidňující účinek. Prokázala se i již zmíněná nižší nemocnost, přičemž v přírodních mateřských školách kvůli nemoci chybí max. 3 % dětí oproti běžným mateřským školám, kde je to 8 %.

Švédský výzkum v podstatě rozšířila norská studie doktorky Ingunn Fjørtoft a Josteina Sageieho (2001, cit. tamtéž) týkající se také vlivu přírody na rozvoj motoriky a podpory všestranné dětské hry. Zkoumala celkem 75 dětí ve věku 5 – 7 let ze tří různě zaměřených mateřských škol po dobu 9 měsíců. Výzkum byl proveden také pomocí testu Eurofit zahrnujícím disciplíny jako skok do dálky, zavěšení za ruce, stání na jedné noze apod. I zde se potvrdil pozitivní přínos venkovního členitého prostředí.

Podobně cílený výzkum provedla ve Švýcarsku roku 2003 psychologka Sarah Kiener na Univerzitě ve Fribourg, která testovala 181 dětí ze tří typů mateřských škol: pěti běžných, čtyř lesních a pěti mateřských škol, kde děti tráví jeden den v týdnu v lese. Srovnávala dovednosti dětí prostřednictvím standardizovaných testů na začátku a na konci školního roku. Pro lesní mateřské školy vyšlo příznivě zjištění, že děti, které je navštěvovaly, disponovaly lepšími motorickými dovednostmi a větší kreativitou než děti z běžných mateřských škol (Čížová, 2014).

V roce 2002 dr. Peter Haefner z univerzity v Heidelbergu v Německu porovnával školní připravenost dětí pro vstup do základních škol, a to u dětí navštěvujících běžnou mateřskou školu a u dětí navštěvujících minimálně jeden rok lesní mateřskou školu. Kladl si otázku, zda LMŠ připravila děti na školu stejně jako BMŠ a zda mají děti z lesní mateřské v první třídě ZŠ nějaké problémy. Připravenost hodnotil v šesti oblastech, jež lze přirovnat k pěti klíčovým kompetencím RVP PV (např. motivace – trpělivost – koncentrace, sociální jednání apod.). Oproti předchozím výzkumům zvolil metodu

písemného dotazníku, jehož 42 položek anonymně vyplňovali učitelé prvního ročníku ZŠ podle hodnotící škály odpovídající německému známkování (od 1 jako zcela odpovídající do 6 jako zcela neodpovídající). Ve výsledcích je patrné mírně pozitivnější hodnocení dětí, jež navštěvovaly lesní mateřskou školu., ve všech sledovaných oblastech. Lesní mateřské školy tedy mohou tento výzkum považovat za důkaz plnohodnotnosti své výchovné koncepce, protože v první třídě prospívají děti z obou typů mateřských škol obdobně (Jandová, 2009).

2. Praktická část

2.1 Vymezení cílů výzkumu

Sledované cíle této práce budou roztrženy podle Maxwella (2005, in Švaříček a Šed'ová, 2007):

Cíl intelektuální

Posouzení motivace rodičů k výběru lesní mateřské školy pro své dítě a jejich spokojenost s lesní mateřskou školou (s koncepcí, prostředím, vedením, pedagogy).

Postup vzniku této lesní mateřské školy, kdo se na něm podílel a stále podílí (a jakou měrou).

Posouzení úrovně chodu lesní mateřské školy v současné době. V rámci průzkumu veřejnosti zjištění názoru populace na lesní mateřské školy.

Cíl praktický

Určení efektivity chodu lesní mateřské školy a spolupráce jejích aktérů. (S využitím poznatků z výzkumu dodání zpětné vazby pro provozovatele i uživatele lesní mateřské školy, nebo také pro potenciální zájemce o tento způsob předškolního vzdělávání).

Cíl personální

Osobní zájem, možnost sebereflexe.

2.2 Formulace výzkumných otázek/ hypotéz

Za dílčí výzkumné otázky (VO) a hypotézy pokládám následující:

VO č. 1: Proč se zakladatelům, průvodcům a rodičům LMŠ líbí a jaké byly hlavní důvody pro její zvolení?

VO č. 2: Jak velký zájem podílet se na činnostech a chodu lesní mateřské školy mají rodiče docházejících dětí?

VO č. 3: Jak zakladatelky a průvodci hodnotí lesní mateřskou školu a vzájemnou spolupráci, komunikaci (i s rodiči)?

Hypotéza: Běžná populace se k lesním mateřským školám bude stavět spíše neutrálně nebo negativně, a to zejména k možnosti jejich vstupu do rejstříku škol.

2.3 Výzkumný vzorek

Ucelený pohled na lesní mateřskou školu očima jejích aktérů jsem se snažila prostřednictvím dotazníku a rozhovorů vytvořit v jedné lesní mateřské škole, která se nachází na Praze-západ a je provozována občanským spolkem. Data jsem zde nasbírala od celkem 21 respondentů, tedy 15 rodičů dětí navštěvujících danou lesní mateřskou školu, 3 průvodců v ní působících a 3 žen, které ji založili. S účastí ve výzkumu všichni souhlasili, k čemuž možná napomohl i fakt, že mě znají, protože v dané lesní mateřské škole sama působím. V zájmu zachování anonymity respondentů jsem ve výsledcích prezentovaných na následujících stránkách této práce změnila jména průvodců a zakladatelek na vybraná písmena z řecké abecedy.

Další výzkumný vzorek se nachází v omnibusovém šetření, jehož se na internetu zúčastnila široká veřejnost starší 18 let, celkem 524 respondentů.

2.4 Metody sběru a vyhodnocení dat

V rámci své práce jsem provedla v podstatě smíšený výzkum. Použila jsem totiž jak kvalitativní, tak kvantitativní výzkumné metody. Dodržela jsem tím zároveň zásadu triangulace, jež zahrnuje kombinování různých metod, respondentů, míst atp. vztahujících se ke zkoumanému jevu (Hendl, 2005). Svůj výzkum (pokud nepočítám omnibusové šetření) však osobně považuji spíše za kvalitativní, protože jsem se pro potřeby výzkumných otázek zaměřila na menší výzkumný vzorek.

2.4.1 Dotazník

Na serveru www.surveymonkey.com/cs, jenž poskytuje možnost zhotovení on-line dotazníků, anket, formulářů apod., jsem vytvořila anonymní dotazník s názvem *Jaký je Váš pohled na lesní mateřskou školu?* o 14 otázkách, z nichž 3 otázky byly uzavřené (otázky č. 1, 2, 5), 5 polouzavřených s možností uvedení vlastní odpovědi pod výběrem „jiná odpověď“ (otázky č. 3, 7, 8, 10 a 11) a 6 otázek otevřených, umožňujících respondentovi volnou formulaci (otázky č. 4, 6, 9, 12, 13, 14). Dotazník jsem posléze rozeslala na emailové adresy rodičů dětí docházejících do uvedené lesní mateřské školy, a to koncem února 2016. Přístupný jsem ho nechala do poloviny dubna 2016. Ze 17 členských rodin v LMS odpovédělo 15 rodičů. Návratnost dotazníku tedy byla 88%, přičemž stačilo vyjádření jednoho z rodičů. Celý dotazník je přiložen v přílohách.

Uzavřené otázky v dotazníku jsem vyhodnocovala pomocí statistické analýzy a zpracovala do podoby grafů, u otevřených otázek jsem hledala pravidelnosti v odpovědích

(kódovala), ale vzhledem k malému počtu respondentů jsem do výsledků uvedla i pár takových, které jsem pokládala za zajímavé. Kromě vlastního výzkumu jsem do výsledků pro srovnání zařadila i zjištění vyplývající z výzkumu Vošahlíkové a spol. *Kořeny předškolní výchovy*.

2.4.2 Rozhovor

Polostrukturované rozhovory jsem prováděla se třemi průvodci (dvěma muži a ženou) a třemi spoluzakladatelkami lesní mateřské školy, během března až května 2016. Rozhovor byl veden s každou osobou jednotlivě. Baterie otázek byla pro průvodce a zakladatelky odlišná. Předem připravené hlavní otázky jsem podle potřeby doplňovala sekundárními dotazy (např. navazujícími, nepřímými, dynamickými)... (Švaříček a Šed'ová, 2007). Průměrná doba rozhovoru byla cca 30 minut. Všechny rozhovory jsem si nahrávala a poté přepisovala, ne do doslovných transkripcí, ale spíše do shrnujících protokolů (dle Hendla, 2005). Údaje jsem interpretovala podle četnosti, podobnosti ale i zvláštnosti odpovědí. Okruh otázek pro průvodce a zakladatelky je uveden v přílohách.

2.4.3 Omnibus

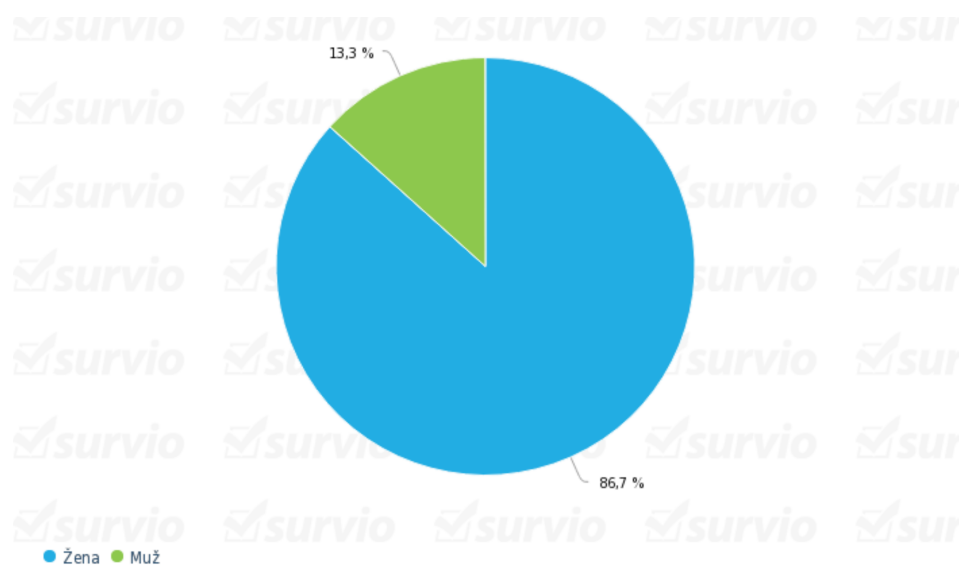
Během sběru dat v rámci dotazníku pro rodiče z lesní mateřské školy se mi dostalo nabídky od jednoho z respondentů, který pracuje v agentuře pro výzkum trhu s názvem NMS Market Research. Mohla jsem sestavit 5 – 6 otázek týkajících se lesních mateřských škol, jež by se zařadily do pravidelného internetového omnibusového šetření mezi veřejností (týkajícího se aktuálních témat).

Omnibus je polytematická výzkumná metoda, která sdružuje otázky od více zadavatelů, přičemž každý z nich dostane výsledky a interpretaci pouze jím zadaných otázek (Foret, 2011). Návrhu jsem využila, protože mě zajímalo, jak se budou lišit pohledy zakladatelek, průvodců a rodičů, tedy lidí přímo zapojených do lesní mateřské školy, a na druhé straně veřejnosti, jejíž část s lesními školkami žádnou zkušenost třeba vůbec nemá.

Výzkum proběhl v květnu 2016 pomocí Českého národního panelu (www.narodnipanel.cz) na reprezentativním vzorku populace ve věku 18 – 65 let. Celkem se ho zúčastnilo 524 respondentů. Agentura NMS Market Research pak automaticky zpracovala výsledky do tabulek, grafů a závěrečné zprávy v podobě powerpointové prezentace. Sama jsem se tedy aktivně podílela pouze na struktuře konkrétních otázek (které uvádím v přílohách). Otázky ohledně pohlaví, věku, vzdělání, počtu dětí apod. již byly zahrnuty v celkovém dotazníku.

2.5 Výsledky dotazníku pro rodiče dětí docházejících do LMŠ

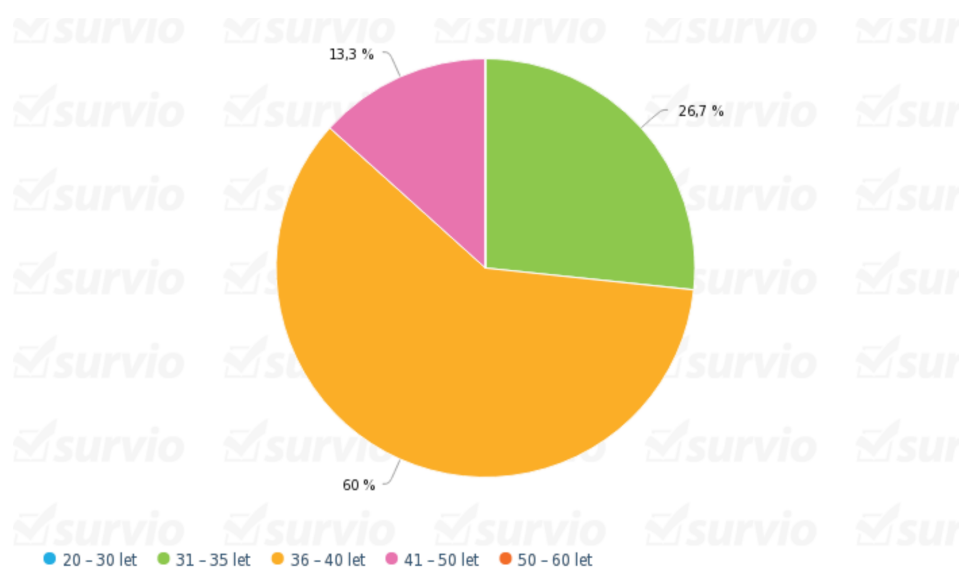
Otázka č. 1: Pohlaví

Graf č. 1: Pohlaví

Kromě dvou mužů byly všichni respondenti (13 osob) ženy.

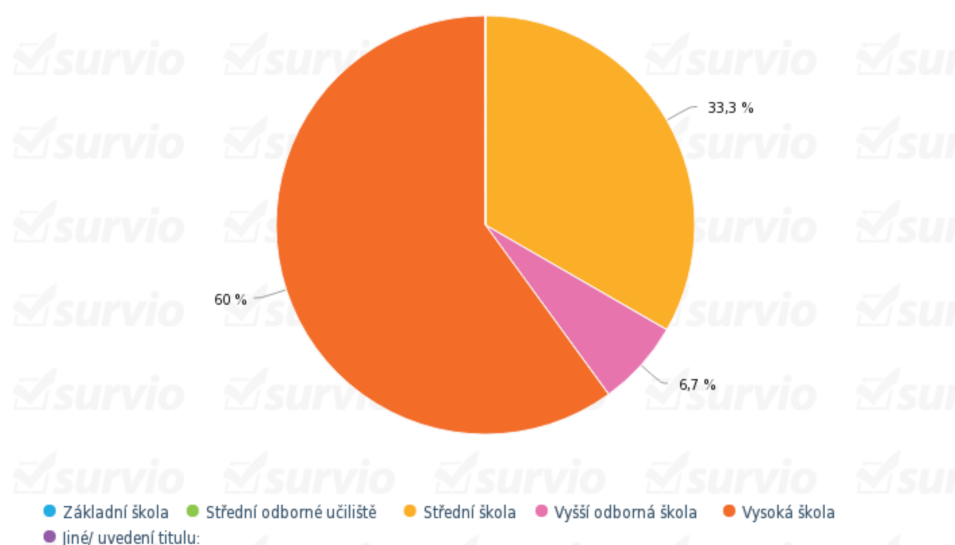
Otázka č. 2: Věk

Graf č. 2: Věk

Nadpoloviční většina rodičů (9 respondentů) byla ve věku od 36 do 40 let, zhruba čtvrtina (4 osoby) ve věku 31 – 35 let a dva rodiče mezi 41 – 50 lety.

Otázka č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Z výsledků výzkumu vyplývá, že ve sledovaném vzorku má 9 respondentů vysokoškolské vzdělání, 5 středoškolské a jedna osoba má vyšší odborné vzdělání. Vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných rodičů v lesní mateřské škole odpovídá výsledkům různých výzkumů o lesních mateřských školách, viz Vošahlíková a kol. (2012).

Otázka č. 4: Proč jste se rozhodl/a umístit své dítě do LMŠ?

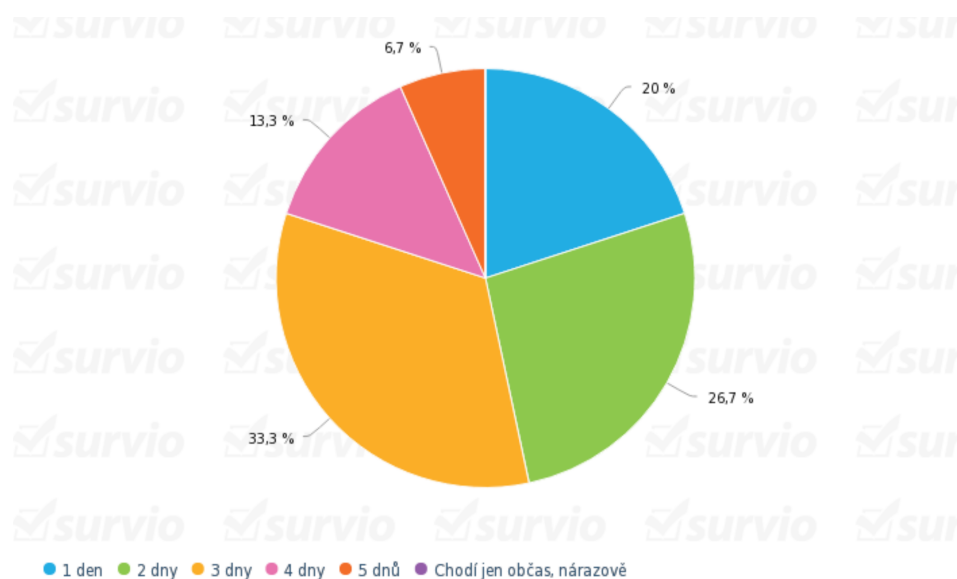
V této otázce se mohli rodiče volně vyjádřit. Podstatná většina rodičů (80%) uvedla hledisko delšího a volného pobytu venku. Někteří z nich oceňují vzdělávání přímo v přírodě a budování vztahu k ní. Jeden respondent to shrnul takto: „Mám blízko k přírodě a chci, aby měly i moje děti.“ U tří odpovědí výhoda venkovního prostředí souvisí i s podporou imunity dětského organismu a pohybu na čerstvém vzduchu.

Dalšími nejvíce zastoupenými důvody, proč respondenti zvolili lesní mateřskou školu, byla její pedagogická koncepce (53%), respektující (či odlišný) a individuální přístup k dětem. Podle třetiny rodičů se děti v LMŠ učí samostatnosti, vzdělávání i dětství je zde více svobodné (není zde tolik příkazů a zákazů). Zaujala mě odpověď: „Vždy bude dost příležitostí zavřít dítě do "vzdělávacího ústavu", tak proč s tím začínat tak brzo.“ Za pozitivum několik respondentů pokládalo také zastoupení mužského vzoru, zdravou stravu nebo menší počet dětí ve skupině (27%). Okrajově byla kladně hodnocena i rodinná atmosféra v LMŠ a otevřená komunikace. Pro dalších 27% rodičů představuje LMŠ alternativu ke státní mateřské škole, s níž dva respondenti mají špatnou zkušenost.

Výzkum *Kořeny předškolní výchovy* mimo jiné zjistil, že pro rodiče, kteří si

vybrali lesní mateřskou školu, bylo při výběru rozhodující zejména pedagogické zaměření školky (nebo také filozofie) a na dalším místě aktivity ve školce. Naopak rodiče, kteří umístili své dítě do státní mateřské školy přihlíželi zejména k dopravní dostupnosti. S tím pak možná souvisí i míra spokojenosti rodičů s danou školkou – s lesní mateřskou školou byli dotazovaní v průměru spokojenější, i když na druhou stranu rodiče ze státní mateřské školy kladly na školku vyšší nároky.

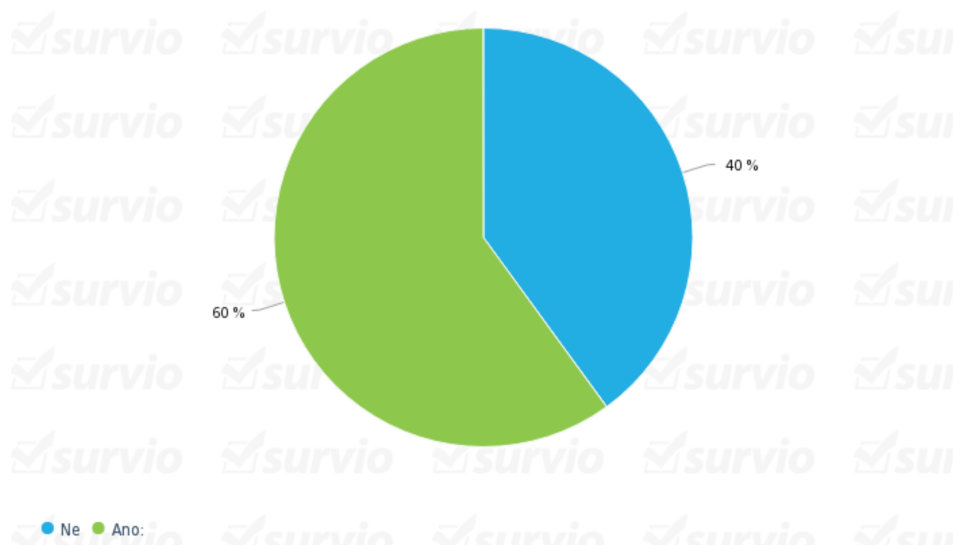
Otázka č. 5: Kolik dnů v týdnu Vaše dítě do LMŠ dochází?

Graf č. 4: Počet dnů docházky

Tříkrát týdně chodí do lesní mateřské školy děti třetiny respondentů, druhá nejčastější varianta je dvakrát týdně a poté jeden den. Pět dnů v týdnu uvedl pouze jeden respondent, 4 dny respondenti dva. To celkem odpovídá i výzkumu *Kořeny předškolní výchovy*, v němž zhruba polovina dotazovaných uvedla, že do lesní mateřské školy jejich dítě dochází 1 – 2 dny v týdnu, zatímco do běžné mateřské školy v naprosté většině děti chodí každý den.

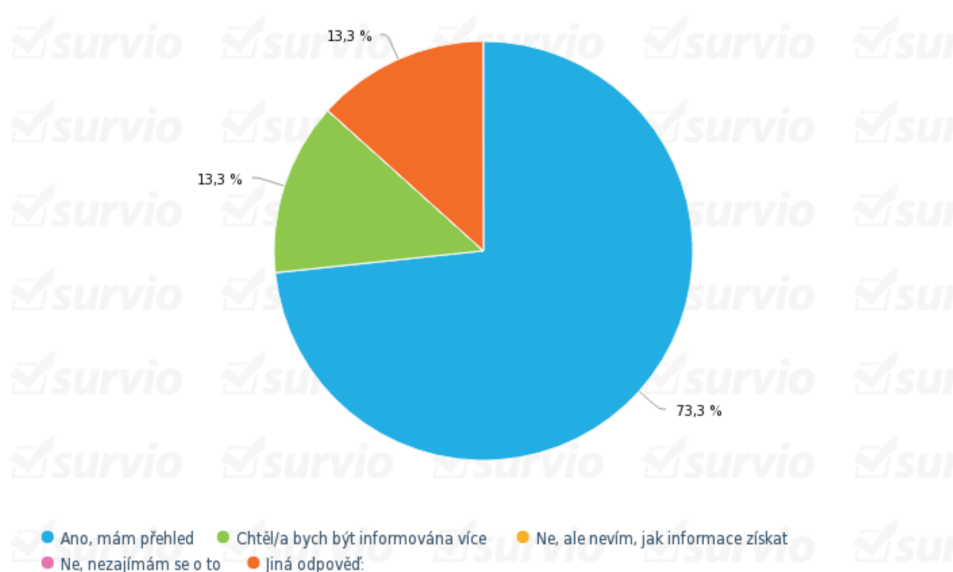
Otázka č. 6: Máte zkušenost s jiným předškolním zařízením? Pokud ano, napište s jakým, případně zda ho Vaše dítě stále navštěvuje:

Graf č. 5: Zkušenost s jiným předškolním zařízením

Sedm respondentů má zkušenost se státní mateřskou školou, do níž stále dochází děti čtyř rodičů. Dva respondenti přišli do styku s Montessori MŠ, s jinou lesní mateřskou školou pouze jeden. Dítě jednoho respondenta předtím docházelo do soukromé MŠ, kde však (podle jeho odpovědi) byla rodina nespokojená kvůli velkému počtu dětí, malé zahradě a často se střídajícím učitelům.

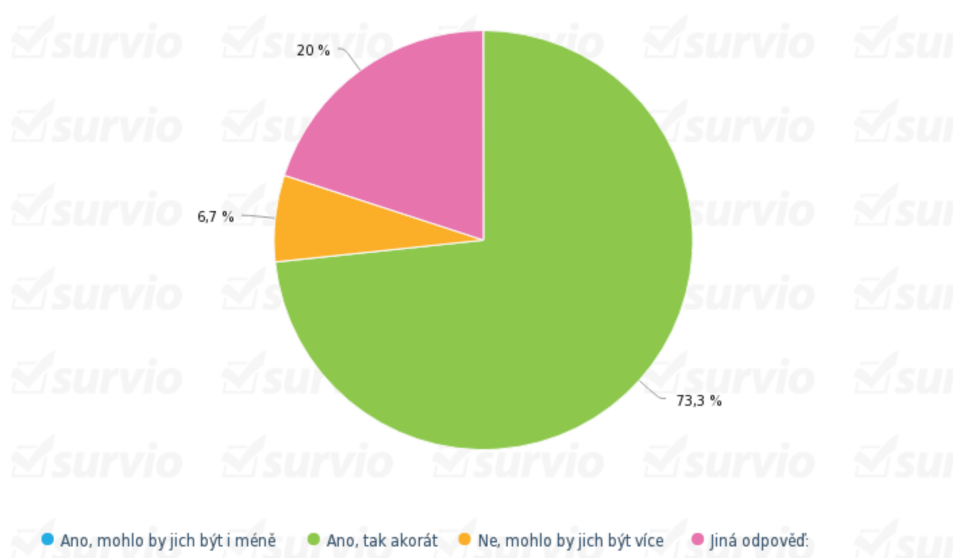
Otázka č. 7: Myslíte si, že jste dostatečně informován/a o vzdělávacích a výchovných činnostech LMŠ (o pedagogických principech, pravidlech, vzdělávacích plánech,...)?

Graf č. 6: Informovanost o činnostech LMŠ

Dostatečný přehled mají téměř tři čtvrtiny respondentů (73%), více by chtěli být informováni jen dvě osoby. Ve vlastní odpovědi jeden rodič uvedl: „něco mezi první a poslední možností“. Další by se rád dozvěděl, jak jsou pedagogické principy konkrétně aplikované.

Otázka č. 8: Konají se podle Vás akce (rodičovské schůzky, společná setkání,...) v LMŠ dostatečně často?

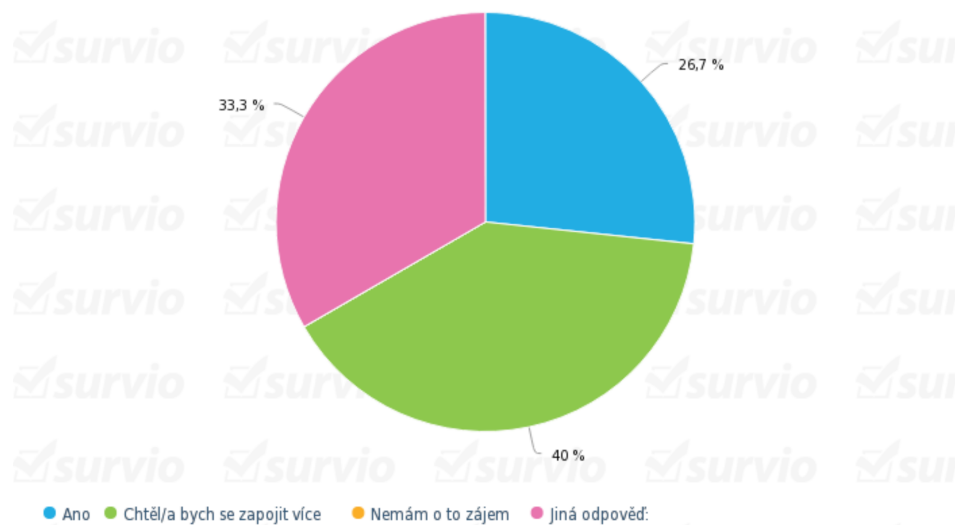
Graf č. 7: Frekvence konání akcí

Pro většinu rodičů (73%) se konají společné akce lesní mateřské školy dostatečně často, pouze jeden by uvítal větší četnost. Jeden respondent uvedl, že setkání je dost, ale rodičovské schůzky polevily. Druhý by byl rád o akcích informován s větším předstihem.

Otázka č. 9: Zapojujete se do činnosti LMŠ? Jakým způsobem?

V této otevřené otázce 27% respondentů odpovědělo, že se účastní brigád lesní mateřské školy, podílejí se na úpravách zázemí nebo se účastní společných akcí, slavností (jeden rodič pomáhá s jejich vedením). Dva respondenti dodali lesní mateřské škole materiální vybavení. Jednotlivci uváděli, že občas doprovází skupinu či zaskakují za průvodce, vedou zájmový kroužek (nebo o jeho vedení mají zájem). Jinak se ale pětina respondentů dle svých slov nezapojuje, další 2 respondenti jen trochu, přičemž jeden z nich by chtěl, ale kvůli časové vytíženosti nemůže. Jiní dva respondenti uvedli, že pomáhají, pokud je potřeba.

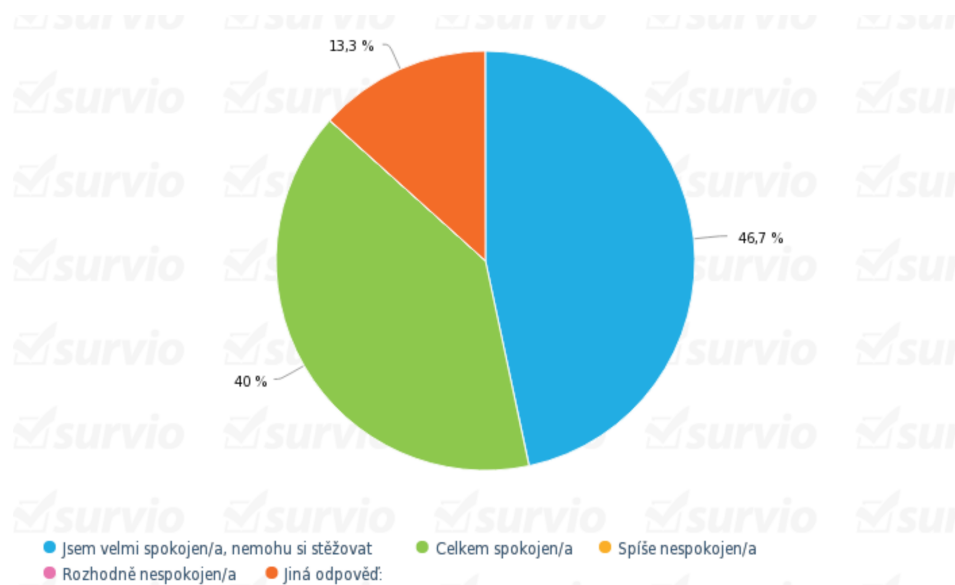
Otázka č. 10: Máte pocit, že se na chodu LMŠ podílíte dostatečně?

Graf č. 8: Podílení se na chodu LMŠ

Více než čtvrtina respondentů si myslí, že se do chodu lesní mateřské školy zapojuje dostatečně, ale 40% rodičů by se chtělo zapojit více. Ve vlastních odpovědích se třetina rodičů vyjádřila, že neví, jak se zapojit, že chybí vhodné podněty a také čas, nebo že se k tomu teprve chystají.

Otázka č. 11: Jak jste spokojen/a s vedením LMŠ?

Graf č. 9: Spokojenost s vedením LMŠ

Velmi spokojených je s vedením lesní mateřské školy 46,7% rodičů, tedy téměř polovina. Celkem spokojených je 40% a jeden respondent uvedl, že nechce hodnotit.

Otázka č. 12: Jak hodnotíte pedagogy a jejich práci v LMŠ?

Čtyřicet procent rodičů hodnotí pedagogy v lesní mateřské škole velmi pozitivně, 27% je spokojených. V odpovědích oceňovali zejména jejich přístup k dětem (27%), kreativitu (20%) a nadšení pro práci s dětmi (20%). V této souvislosti používali např. tyto formulace: „totální nasazení“; „dětem se věnují a podporují jejich samostatnost“; „všichni jsou samostatní, ochotní spolupracovat, vzdělávají se, mají k dětem individuální přístup“. Celkem vtipná a možná i výstižná byla odpověď, že průvodci jsou „jako zodpovědné děti, co se starají o malá děcka“. Pětině respondentů se také líbí přítomnost mužských průvodců.

Dále se odpovědi už spíše rozcházejí a jsou vztahovány k jednotlivcům. Obsahují pochvaly i výtky. Jeden rodič pokládá za výhodu střídání pěti průvodců v týdnu, druhý to považuje za negativum (hlavně časté obměňování týmu od vzniku lesní mateřské školy). Jinému přijde, že děti občas průvodce neposlouchají. Na to navazuje další rodič, který by uvítal lepší pedagogické vzdělání průvodců, i když k nim má důvěru a „myslí si a vidí, že dělají vše ke spokojenosti dětí“. Dva respondenti mají pocit, že jsou pedagogové v lesní mateřské škole otevření ke spolupráci a jsou ochotní se vzdělávat. Někomu se také líbí přípravy průvodců, jejich program dne a deníčky, což jsou krátké zápisy z každého dne, v nichž průvodci shrnují, co se daný den dělo, a rodiče si je pak mohou přečíst na webových stránkách lesní mateřské školy.

Otázka č. 13: Co se Vám na LMŠ líbí?

Dva respondenti uvedli, že se jim líbí všechno. Ostatní již byli konkrétnější. Téměř polovina (47%) respondentů se cítí dobře v komunitě lesní mateřské školy, v přátelské a otevřené atmosféře. Stejně procento oceňuje pobyt venku, v přírodě, z toho třem se líbí také zázemí (jurta, lokalita). Průvodce a jejich respektující, individuální přístup k dětem oceňuje 40% rodičů, 20% jich obdivuje pro změnu schopnosti zakladatelek a ochotu týmu „vyjít vstříc i nestandardním požadavkům“. Někteří rodiče také uváděli, jaké školní i mimoškolní aktivity se jim líbí, že jim vyhovuje vzdělávání dětí v přírodě, v menším kolektivu...

Otázka č. 14: Co se Vám naopak nelíbí? Co by chtělo zlepšit?

Zhruba 27% rodičů by vylepšilo jen detaily, jinak není v podstatě nic, co by se jim nelíbilo. Pětině rodičů nevyhovuje provozní doba lesní mateřské školy (8.00 – 16.00), další pětina si stěžuje na nedostatečné nebo pozdě podávané informace. Dvěma rodičům připadá drahé školné, o čemž jsem se domnívala, že bude jako nevýhoda uváděno s mnohem

větší četností. Následující odpovědi se také objevovaly po dvou hlasech: potřeba lepšího zázemí lesní mateřské školy (uklizené prostředí, potřeba větší zahrady, hřiště), důslednost při hygieně (dohlédnutí na umývání rukou, častější vynášení WC) nebo potřeba zlepšení chování dětí k sobě navzájem. Jednotlivci dále navrhovali evidenci docházky přístupnou rodičům či akce pro děti i rodiče se zajištěním hlídání.

2.5.1 Shrnutí

Dotazník vyplnily hlavně ženy (matky), většina respondentů měla vysokoškolské vzdělání. Jejich děti dochází do lesní mateřské školy povětšinou dvakrát až třikrát týdně. Na lesní mateřské škole dotazovaní oceňují především přátelskou atmosféru komunity spolu s delším volným pobytem dětí venku spojeným se vzděláváním a vytvářením vztahu k přírodě. To bylo také jeden z důvodů pro zvolení lesní mateřské školy. Celkově spokojení jsou jak s vedením, tak s pedagogy, u nichž pozitivně hodnotí zejména přístup k dětem a kreativitu. Dle názoru téměř $\frac{3}{4}$ respondentů je LMŠ dostatečně informuje o vzdělávacích a výchovných činnostech (o pedagogických principech, pravidlech atp.) a stejný počet si myslí, že se koná přiměřený počet akcí a společných setkání. Pětina dotazovaných si však stěžuje, že některé informace jsou podávány pozdě nebo neúplně. Skoro polovina rodičů by se také chtěla více zapojit do chodu lesní mateřské školy, jen neví jakým způsobem, nebo nemůže z časových důvodů. Ti, kteří se zapojují, se většinou účastní víkendových „brigád“ LMŠ, podílejí se na úpravách zázemí, nebo chodí na slavnosti. Záporně někteří hodnotí provozní dobu, drahé školkovné či stav zázemí.

2.6 Závěry vyplývající z rozhovorů s pedagogy a zakladatelkami LMŠ

2.6.1 Rozhovor s průvodci

Všichni průvodci, s nimiž jsem provedla rozhovor, působí v lesní školce při osmihodinové pracovní době 2 – 3 dny v týdnu. Jsou ve věku kolem 30 let, bezdětní, s vysokoškolským vzděláním, i když jen jeden ze tří má vystudovaný pedagogický obor (učitelství pro 2. stupeň). Každý měl však podle svých slov před nástupem do lesní mateřské školy zkušenost s prací s dětmi, a to buď jako vedoucí na táborech, pracovník v nízkoprahovém zařízení, nebo jako výpomoc v základní škole či jiné lesní mateřské škole. Průvodkyně Alfa a průvodce Beta se ke svému působení v lesní mateřské škole dostali víceméně náhodou. Alfa se o lesní mateřské škole dozvěděla od Bety, svého kamaráda, v době, kdy se hledala nová průvodkyně a Beta se tam už dříve přihlásil se svou partnerkou, která se o tuto práci ucházela (ale po nějakém čase odešla učit do waldorfské školy).

Průvodce Gama, který jako jediný uvedl, že měl o lesních mateřských školách vytvořenou určitou představu (díky vypomáhání v jedné z nich), byl přijat ve stejné době jako Alfa (oba tam nyní působí prvním školním rokem) a o volné pozici pedagoga se doslechl od známé jedné ze zakladatelek. Se všemi uchazeči se prý zakladatelky nejprve domluvily na pohovoru, pak jim ukázaly, jak to ve školce chodí a dali jim čas na rozmyšlenou. Průvodce Gama řekl: „... v ten moment se to u mě rozhodlo, jak jsem viděl děti a průvodce putovat lesem a mohl chvíli pobýt. Chtěl jsem to zkusit, i když jsem věděl, že nemám nějaké dlouhodobé zkušenosti, ani teoretické vzdělání, takže jsem to bral zároveň jako výzvu se o tom více dozvědět.“ Průvodkyně Alfa se vyjádřila v podobném duchu, v lesní mateřské škole se jí „zalíbilo“. Průvodce Beta zdůvodnil své rozhodnutí stát se průvodcem tak, že chtěl po delší době zase pracovat s dětmi. Kromě průvodce Gamy mají v současné době průvodci ještě další zaměstnání; Beta i Alfa vystudovali obor na fakultě výtvarných umění a pracují na uměleckých projektech.

Na otázku týkající se náplně práce průvodců se mi od každého dostalo různých odpovědí zřejmě podle toho, co považují za stěžejní. Alfa s Gamou uvedli pouze pedagogickou stránku svého působení: vzdělávání a výchovu dětí, komunikaci s nimi a s jejich rodiči. Beta nejprve zmínil i fyzickou stránku: „Starat se o zázemí – taková ta práce, jako jsou ve státních školkách uklízečky – vlastně všechno kromě jídla si obstaráváme sami. Obědy nám dováží, i když si občas vaříme taky sami.“ Poté se rozpovídal, že donedávna uvažoval o odchodu, protože ho spousta věcí začala rozčilovat, ale podle jeho slov se to zanedlouho „nějak rozplynulo“. Pokud prý ale dostane pro něj lákavou nabídku, nejspíš ji vezme a informoval o tom zakladatelky. Jako další důvody tohoto rozpoložení zmínil i délku dojíždění (všichni uvedení průvodci dojíždí z Prahy do cca 30 km vzdálené lesní mateřské školy) a náročnost zaměstnání na psychiku. „Některé věci byly příjemné – díky tomu, že tu pracuji, se ve mně probudil Duch lesa... Teď ale cítím, že je to ne úplně dobře hodnocená práce a je náročná. Kdykoliv dělám cokoli jiného, tak to vydržím dělat třeba 12 hodin denně a pak mám energii i na jinou práci. V tomhle ale nejsem výkonný, po té osmihodinové směně jsem vyčerpaný.“ K délce pracovní doby se (v pozitivnějším duchu) vyjádřil také Gama: „S dětmi je vše dost intenzivní, a udržet si ve skupině 10 – 15 dětí pozornost po 8 hodin je pro mě dobrá výzva. Udržet pozornost, rovnováhu, vracet se sám k sobě, jak jednat v dané situaci. Je to pro mě velká škola sebepozorování.“

Zatímco Beta, profesně nejstarší průvodce, by rád s učením v lesní mateřské škole pomalu končil, Alfu a Gamu podle jejich slov práce baví, rádi čerpají nové zkušenosti a

chtěli by pokračovat i v příštím roce. Osvojují si pedagogické principy a se zavedenými pravidly se víceméně ztotožňují. Všichni ale zastávají názor, že fungují dobře jako tým. Gama to popsal: „Mám pocit, že dohromady skládáme mozaiku. Dětem poskytujeme barevný obrázek o tom, co lze dělat, jak lze být a chápat, cítit, prožívat, tvořit... mají štěstí, že mají různé typy lidí, kteří - každý z nich – s nimi dělají rozdílné věci. Uvědomuji si, že já nabízím něco jiného než kolegové... Je důležité zachovávat základní přístupy a pravidla, aby děti neměly zmatek, což si myslím, že děláme. A různé charaktery průvodců jsou velké obohacení. Taky že jsme tady ve dvojici jeden muž každý den.“ Průvodce Beta dodal: „Myslím, že fungujeme dobře. Myslím si, že tomu pomohla supervize. Předtím jsem měl pocit, že tu chodím hlídat děti, což trošku tak je, ale měl jsem pocit, že mimo to hlídání už nic moc není a zároveň že se musíme sjednotit v nějakém názoru, vedení, aby nám ostatní věřili a abychom si v tom, co děláme, byli jistí. To supervizorka přispěla k tomu, abychom si začali víc věřit.“ Do týmu patří samozřejmě i zakladatelky lesní mateřské školy, o nichž se průvodkyně Alfa vyjádřila v podobném duchu jako průvodce Gama: „Já je obdivuji, že to daly dohromady, že si šly za svou vizí a uskutečnily to. Víím, že prvotní motivací bylo vytvořit prostředí pro své děti, ale je to i možnost pro jiné děti a pracovní příležitosti... Je dobré, že tady existuje tato komunita... Líbí se mi, že každá z nich dělá část úkolů a společně drží.“ Beta odpověděl, že zakladatelky a průvodce vnímá jako rovnocenné partnery, a že k tomu pocitu přispívají samotné zakladatelky, protože je jim to tak nejspíš příjemnější.

Co se týče vztahu k rodičům docházejících dětí, průvodci ho popisují převážně jako profesionálně-přátelský, dotváří skrze něj obrázek o dětech. S rodiči si neformálně tykají. Beta řekl: „...není to, že by sem jenom přišli dát ráno děti a odpoledne je vyzvedly, ale setkáváme se i při jiné příležitosti, jsou tu různé slavnosti. Je tu pár rodičů, se kterými chodím na pivo.“

V poslední otázce jsem chtěla, aby průvodci uvedli výhody a nevýhody lesní mateřské školy. „Výhody – ta přírodnost, možnost hrát si s věcmi, které nejsou umělé. Nevýhody mi možná přijdou v tom, že klasická školka je brána vážněji, že tam děti chodí každý den. Zato u nás to tak často není a kolektiv pak není tak kompaktní. Pro lektory jsou pak nevýhody platové. Zázemí a nemožnost dotací,“ shrnula Alfa. V době, kdy byly rozhovory provedeny, ještě lesní mateřské školy neměly možnost vstoupit do rejstříku škol, tedy neměly nárok na normativ. Beta to však pokládal částečně i za plus: „...když nemají lesní školky státní dotace, mohou si věci a co se v nim odehrává, určovat samy. Je to

takové, jaké si to člověk udělá. Myslím, že i úředně je to ve státní školce náročnější. Ale nevýhoda je, že by měly lesní školky více peněz, kdyby byly podporovány státem. Školkovné by mohlo mít minimální. A byla by tu sociálně pestřejší škála dětí, rodin.“ Zároveň vyslovil názor, že za stávajících legislativních podmínek mu připadá, že lesní mateřskou školu může založit kdokoli, aniž by však vůbec vzdělával děti podle vybrané koncepce. Lidé v takovém případě mohou považovat lesní mateřské školy za dost nekonzistentní alternativu. Gama se (stejně jako Beta) zmínil také o dlouhém dojíždění, ale i peněžním ohodnocení práce, kterou podle něj nelze dělat na plný úvazek. Považuje ji však za smysluplnou a: „oceňuji to, že můžu trávit čas venku, na čerstvém vzduchu, hýbat se celým tělem.“

2.6.2 Rozhovor se zakladatelkami

Zakladatelky Delta, Kappa a Omega jsou ve věku kolem 35 let, mají vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání a všechny mají děti, které dochází (nebo docházely) do jimi založené lesní mateřské školy. Nejprve jsem se jich ptala, kde, jak a proč vznikl prvotní impuls k jejímu založení. S návrhem prý přišla Delta, pro kterou LMŠ reprezentuje ideál předškolního vzdělávání. Nechtělo se jí však každý den dovážet děti daleko, a tak se zeptala svých kamarádek Kappy a Omegy, jestli by jí nepomohly se vznikem lesní školky v místě jejich bydliště. Souhlasily, protože se jim oběma zamlouvala koncepce lesních mateřských škol. „Moje sestra už měla dítě v lesní školce, bylo to pro mě něco známého a přišlo mi to jako skvělý nápad... Z principu se mi ale líbilo, že děti nejsou někde zavřené. Navíc já sama jsem chodila do školky trošku jiného typu, s mnohem osobnějším přístupem.“ Fakt, že každá z nich měla v té době dítě předškolního věku, pro něž hledala vhodné zařízení, představoval další důvod, proč se společně do projektu pustily.

„Než jsme školku otevřely, předcházely tomu zhruba roční přípravy,“ popisovala další kroky Kappa. „Jako největší problém se ukázalo místo, kde školka bude. Jednaly jsme s městem, s Lesy ČR i dalšími institucemi. Nakonec jsme dostali nabídku od soukromých osob (přes známé), kteří zatím nevyužívají svou zahradu a mohli nám ji za velmi dobrý nájem pronajmout. Pak jsme dlouho hledaly, jaký druh zázemí budeme mít. Měly jsme obrovské štěstí na lidi a nabídky, které nám chodily. Také jsme se dlouho věnovaly hledání lektorů, přípravě dokumentace... pedagogických plánů, objížděly jsme lesní školky v okolí, jezdily na vzdělávací semináře, registrovaly se do Asociace LMŠ... K

propagaci jsme využily místní zpravodaj, rozhlas, webové stránky, Facebook, letáky, plakáty, oslovovaly jsme mailem různé organizace, úřady apod. Také jsme vytvořily propagační video.“ Omega shrnula, že k založení bylo potřeba „hlavně spousta času a peníze“. Delta rozhodně prohlásila, že nejvíce pomohl větší počet lidí v projektu a že každá do něj vložila nejen schopnosti, ale i základní kapitál v rámci svých možností. Vylíčila, jak si rozdělily role: „Ze začátku jsem byla jako hlavní člověk, který komunikuje s rodiči. Teď už mám na starost také docházku, obědy. Když se k nám hlásí noví rodiče, konzultuji to a seznamuji se s nimi, vysvětluji, jak to tady chodí... Některé role se i překrývají. Omega se stará o finance, peníze, a to je dobře, protože kdybych se o ně starala já, dopadlo by to hůř (smích). A Kappa se stará o stránku na Facebooku, o web a propaguje akce, které společně vymýšlíme. Nemyslím si, že by jedna z nás měla větší slovo. Když se chceme na něčem domluvit, hledáme shodu a pak diskutujeme dál.“

Po založení požádaly o členství Asociaci LMŠ, se kterou stále spolupracují (snaží se splnit Standardy kvality), a pokračovaly ve shánění financí. „Na počátku jsme oslovovaly místní firmy a různé subjekty (seznam dárců a lidí, kteří pomáhají, máme na webu)... Taky jednáme s městem, máme od nich ročně drobný grant a pomáhá nám s propagací. My se na oplátku zúčastňujeme akcí města... Co se týče grantů, tak komunikujeme např. se Středočeským krajem, žádali jsme i o evropský grant,“ uvedla Kappa. Nejvíce však na chod LMŠ přispívají rodiče docházejících dětí, jejichž školkovně hradí v podstatě stoprocentně platy průvodcům. Větší zapojení a nezištná pomoc rodičů byla důležitá hlavně na začátku. Zakladatelky vzpomínaly, jak pomáhali se stavbou zázemí, při víkendových brigádách na pozemku, s organizací akcí, věcnými dary apod. Nyní už po nich takové aktivity vyžadovány nejsou, lesní mateřské škole s tím pomáhá hnutí dobrovolníků Brontosaurus. Protože však LMŠ funguje jako komunitní školka, je větší zapojení ze strany rodičů žádoucí. „Školku jsme založily jako občanské sdružení a kromě ní jsme také chtěly vytvářet místní komunitu podobně smýšlejících lidí. To se nám, myslím, daří. Podnikáme společné akce, jezdíme na hory, vodu, výlety...“ vyjádřila se k tomu Kappa.

Ke komunitě lesní mateřské školy patří samozřejmě i průvodci, jejichž výběr je pro správný chod školky rozhodující. Omega dokonce uvedla: „Školku vlastně strašně moc tvoří průvodci a rodiče, podílí se na tom všichni a naše role (zakladatelek) jsou spíš koordinační.“ Zakladatelky se shodly, že první průvodci jejich představy nesplňovali, docházelo ke konfliktům, ale částečně i proto, že ony samy ještě neměly ujasněné, co

vyžadují, a chyběly jim zkušenosti. Poučily se a přišly na to, že kromě pravidelných porad se vyplatí provádět i supervizi, na které se mohou průvodci radit ohledně dětí a různých situací, které v lesní mateřské škole během dne nastávají. V současnosti jsou dle svých slov s týmem průvodců spokojené, pochvalují si vzájemnou komunikaci a kooperaci.

Pohled zakladatelek na lesní mateřskou školu se podle nich téměř nezměnil, pouze se utvrdily v tom, že podnikly správnou věc. „Koncept lesních školek se mi líbil vždycky, co se o nich začalo víc mluvit. Jsem čím dál víc přesvědčena o tom, že kvalitně vedená lesní školka je to nejlepší, co mohou děti zažít. Mám z toho velkou radost,“ nejstručněji vystihla pocity všech tří Kappa. Delta a Omega se ještě zmínily o výhodách mužských průvodců nejen, jako o přítomnosti mužského vzoru, ale i z hlediska větší rozmanitosti přístupu k dětem a programu. Za hlavní cíle si aktuálně každá kladou finanční a personální stabilizaci lesní mateřské školy, její dobré a zabezpečené fungování. Do budoucna by si přály vstoupit do rejstříku, aby mohly poskytnout peněžní úlevu rodičům, musí však nejdříve vyřešit provozní záležitosti, jako např. obsazení funkce hlavního pedagoga a zajištění průvodců s odpovídajícím vzděláním. Kappa také vyslovila vizi založení lesní školy.

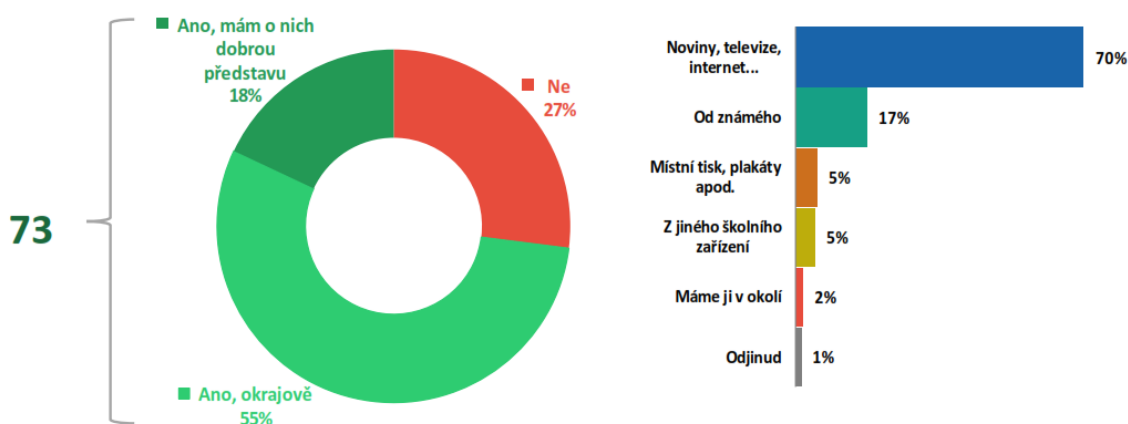
2.6.3 Shrnutí

Ve výzkumu *Kořeny předškolní výchovy* autoři zjistili, že průměrný věk pedagogů v běžné mateřské škole je 45 let (s praxí 17,5 roku), zatímco v lesní mateřské škole 34 let (s praxí 6,5 roku), což mohu říci, že (kromě délky praxe) odpovídá také subjektům mého výzkumu, a to jak u průvodců, tak u zakladatelek. Průvodci se k práci v dané lesní mateřské škole dostali přes okruh známých, tedy přes doporučení, které zase většinou využívaly zakladatelky. Ty lesní mateřskou školu založily společnými silami, protože se jim líbila koncepce tohoto alternativního vzdělávání a chtěly vytvořit pro své děti školku podle svých představ. Zároveň tak daly vzniknout komunitě obdobně smýšlejících lidí v místě svého bydliště. Společně se zakladatelky, průvodci a rodiče dětí navštěvujících lesní mateřskou školu snaží zajistit kvalitní vzdělávání. Zakladatelky vykonávají spíš koordinační funkci, starají se o provozní záležitosti. Průvodci mají na starost pedagogickou činnost a údržbu zázemí, rodiče zas svými měsíčními finančními příspěvky hradí chod školky a zejména platy průvodců, peněžně se trochu zapojuje i město a kraj. Lesní MŠ využívá i pomoc od ALMŠ. Průvodci i zakladatelky odpověděli, že se současným stavem školky a týmem jsou spokojeni a dobře spolu vycházejí. Do budoucna by si přáli dostat se do

rejstříku škol a získat nárok na normativ. Zatím ale musí pracovat na zdokonalování své lesní mateřské školy.

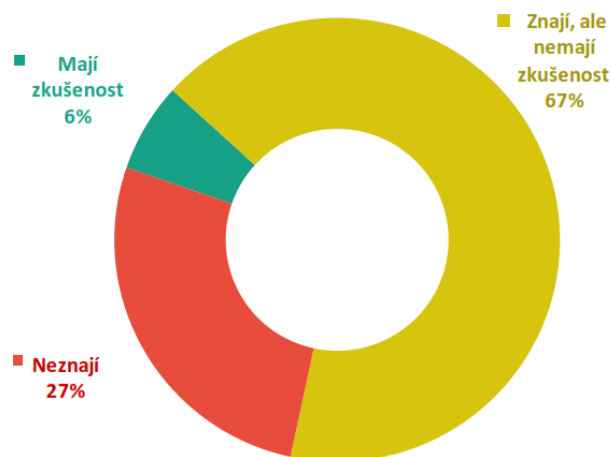
2.7 Výsledky z omnibusového průzkumu veřejného mínění

Z první otázky, jestli respondenti již někdy slyšeli o lesní mateřské škole, vyplynulo, že určité povědomí, nejčastěji však pouze okrajové, má o tomto typu mateřské školy 73% populace, což je poměrně vysoké procento. Dosud nikdy o ní neslyšeli většinou bezdětní mladí lidé do 25 let. Hlavním zdrojem informací o lesních mateřských školách jsou masmédia, která o nich píší zejména v posledních letech v souvislosti s projednáváním jejich legislativního ukotvení.

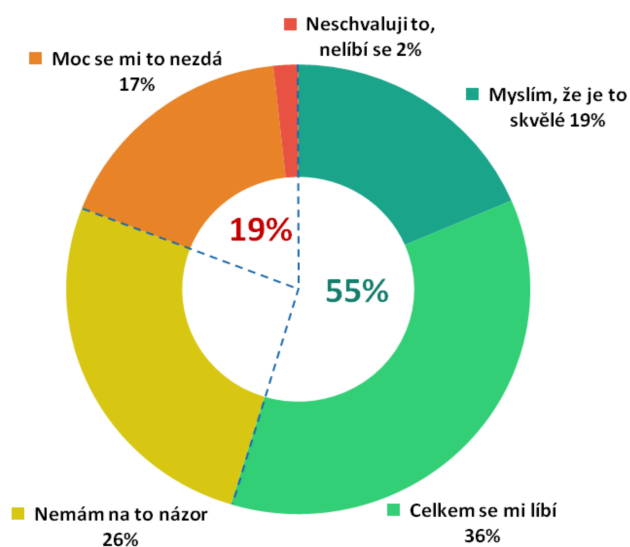
Graf č. 10: Povědomí o LMŠ, zdroj informací

Přímou či zprostředkovanou zkušenost s lesní mateřskou školou má 6% dotazovaných. V případě přímé zkušenosti, kdy si respondent vybral tuto alternativu pro vlastní děti, se četnost odpovědí pohybuje pod hranicí jednoho procenta. Je tedy velmi malá. Zprostředkovaná zkušenost naprosto převažuje, tzn. že do lesní mateřské školy dochází/ docházelo dítě příbuzných či přátel respondenta.

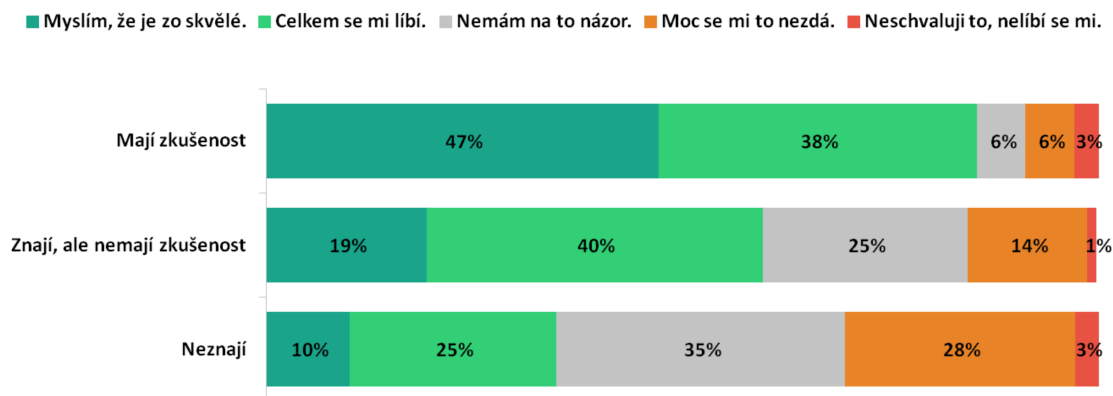

Graf č. 11: Osobní zkušenost s LMŠ

Lidé, kteří jsou s lesními mateřskými školami obeznámeni více, tedy s nimi mají zprostředkovanou nebo vlastní zkušenost, patří k těm, jež hodnotí jejich koncepci pozitivně. Myšlenka lesních mateřských škol se zamlouvá celkem 55% respondentů. Negativně tento koncept hodnotili spíše ti, kteří ho neznají. Platí zde přímá úměra, a to, že čím méně lesní mateřskou školu znají, tím více se přiklánějí k negativnímu nebo neutrálnímu postoji. I když pouze 2% tento alternativní způsob vzdělávání neschvalují a 17% se k němu staví podezřívavě.

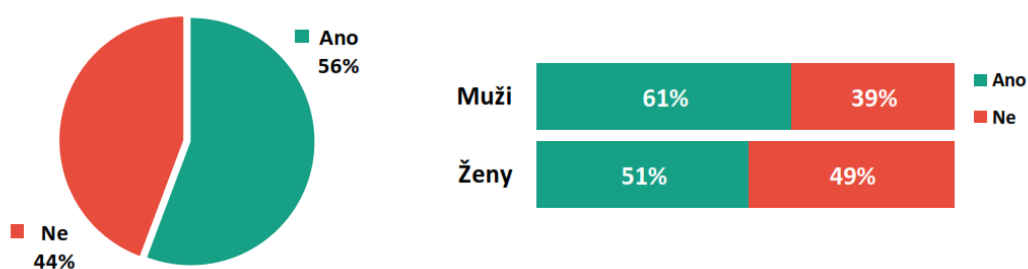

Graf č. 12: Názor na LMŠ

Graf č. 13: *Názor na LMS versus zkušenost*

S umístěním svého dítěte do lesní mateřské školy by souhlasilo 56% dotazovaných, přičemž je zajímavé, že by takto rozhodli muži ve větší míře nežli ženy. Šlo by o 10% více mužů. Rozdíly mezi pohlavími jsou i v důvodech odmítání lesní mateřské školy, přičemž velkou roli zde hraje otázka zdraví dítěte. O umístění do lesní mateřské školy by 61% mužských respondentů vážně uvažovalo především kvůli zdravého pobytu v přírodě, odmítající ženy (49%) se však o zdraví dětí naopak obávají, a to i ve spojení s nepříznivým počasím. Vyskytly se argumenty, že děti předškolního věku bývají často nemocné a při dlouhém pobytu venku mohou prochladnout. Některým se nelíbí myšlenka venkovního programu za každého počasí, nepřijde jim to nijak přínosné. Muži, kteří se staví proti (39%), zase preferují klasické formy vzdělávání. Roli také hraje finanční stránka věci, tedy placení vyššího školného, což si každý nemůže dovolit, zejména pokud má dětí více.

Graf č. 14: *Otázka volby LMS pro vlastní dítě*

Lidé, kteří přilíh v lesní mateřskou školu nevěří a děti by tam neumístili, nejčastěji zastávají názor, že je nereálné trávit čas venku celoročně a za každého počasí. Dále pochybují o dostatečné hygieně, správném stravování, zabezpečeném zázemí a legálnosti provozu lesní mateřské školy. Jde však o odpovědi respondentů, kteří tento koncept příliš neznají a nemají s ním žádnou zkušenost, případně vyznávají klasické vzdělávání a

alternativní metody nepodporují. V podstatě jim téměř neustálý pobyt dětí venku a v přírodě nic neříká, neocenují ho a často svoje stanovisko odůvodňují právě strachem z nemoci či nepřízně počasí. K o něco pozitivnějším důvodům pro odmítnutí patří vyjádření, že lesních mateřských škol je málo a jsou hůře dostupné.

Jako příklad uvádím některé typické odpovědi:

„Nelíbí se mi, že jsou venku za každého počasí, když bude pršet nebo sněžit, budou věčně nemocní.“

„Nepřízeň počasí, málo "učebních" pomůcek v přírodě, kde děti spí?“

„Nevidím na tom nic zvláštního, pokud je dítě stále venku, bydlíme na vesnici, tak si myslím, že venku je často.“

„Lesní školky jsou drahé,“ nebo „Jsem zastánce klasických školek, nemám ráda "alternativní" věci...“

„Jedná se o zajímavý záměr, ale většinou na hradě zákona.“

Nejčastěji uváděné důvody pro umístění dětí do lesní mateřské školy, byly spojené především s oceněním pobytu v přírodě a navázání vztahu k ní. Dotazovaní dále uváděli pozitiva jako utužení zdraví (tedy přesný opak toho, co odpůrci), pohyb na vzduchu nebo lepší kognitivní rozvoj dítěte nebo lepší a osobnější přístup učitelek v lesní mateřské škole. Opět uvádím některé typické odpovědi:

„Ve srovnání s běžnými školkami mi připadala mnohem zajímavější, rozvíjející děti mnoha směry a zajímavěji.“

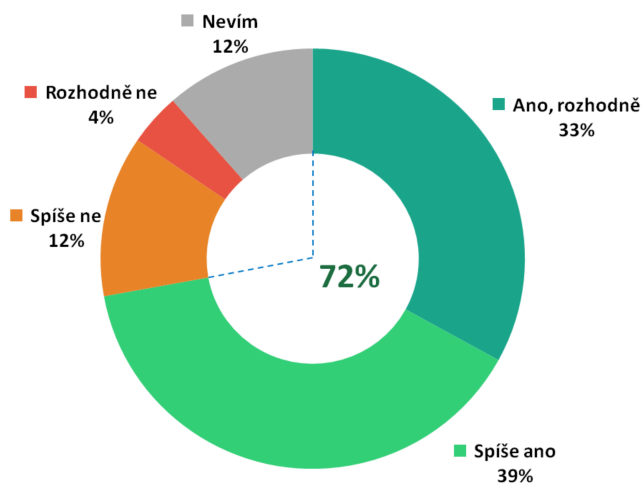
„Líbí se mi ta volnost, kterou děti mají a přístup pedagogů je diametrálně odlišný od státních školek.“

„Zcela se zde rozvíjí tvůrčí činnost každého jedince, poznávají svět okolo sebe a vše co jim může příroda nabídnout,“ a podobná odpověď: „Přirozený vývoj dítěte, posilování imunity, omezení komerčních vlivů okolí.“

„Poznala by přírodu, v dnešní době pomalu ani děti nevědí, co je to les.“

Zaujala mě i tato rozsáhlá odpověď: „Mám ráda alternativní způsoby výchovy, stravování, léčby atd. Konvenčně zaseté způsoby - dělat něco, protože se to tak má, musí, dělali to tak rodiče, je to tak správně, protože to dělají všichni - mně unavují. Rozhodně bych své potencionální děti chtěla vychovávat jinak, vychovat z nich osobnosti s láskou k matce přírodě, sobě samému a všemu živému, které se o sebe umí postarat.“

Na závěr se respondenti vyjadřovali k legalizaci lesních mateřských škol, tedy jejich uznání za oficiální školské zařízení. S tím by souhlasilo 72% (zejména ti, kteří koncept znají). Proti se vyslovalo pouze 16%, z nichž se většinou jedná o lidi, kteří koncept neznají. V době výzkumu lesní mateřské školy ještě neměly možnost vstoupit do rejstříku škol, takže se jednalo pouze o hypotetickou otázku, jež měla zjistit postoj veřejnosti vůči této eventualitě.

Graf č. 15: *Názor na vstup LMŠ do rejstříku škol*

Výsledky průzkumu jsem v podobě závěrečné zprávy od agentury poskytla i lesní mateřské škole, v níž jsem prováděla výzkum, a ALMŠ, která ji uveřejnila na svých stránkách a je tam dostupná ke stažení.

2.7.1 Shrnutí

O LMŠ již někdy slyšelo 73% respondentů, zejména z masmédií. Přímou či zprostředkovanou zkušenost s LMŠ ovšem má pouze 6% dotazovaných a ti lesní mateřskou školu hodnotí pozitivně. Celkově se však myšlenka lesní mateřské školy zamlouvá 55% respondentů. Negativně tento koncept hodnotili spíše ti, kteří ho neznají. Své dítě by do lesní mateřské školy umístilo 56% dotazovaných, a to hlavně kvůli pobytu v přírodě a utváření vztahu k ní, ale také posílení imunity a všestrannějšímu rozvoji. Ti, kteří by si lesní mateřskou školu nezvolili, pochybují o reálné možnosti trávit čas venku celoročně, za každého počasí, a naopak se o zdraví dětí obávají. Se zařazením lesních mateřských škol do rejstříku škol by nicméně souhlasila podstatná většina, celkem 72% respondentů.

2.8 Diskuze

Výsledky výzkumu celkově zodpověděly mé výzkumné otázky a z větší míry vyvrátily mou hypotézu: „Běžná populace se k lesním mateřským školám bude stavět spíše neutrálně nebo negativně, a to zejména k možnosti jejich vstupu do rejstříku škol.“ Její vyvrácení v rámci omnibusu však pokládám za dobrý výsledek. Domnívala jsem se, že veřejnost získala z prezentování lesních mateřských škol v médiích spíše rozporuplné pocity a na tuto alternativu ve vzdělávání nebude pohlížet příliš vstřícně. Z omnibusového šetření však vyšlo najevo, že se vstupem lesních mateřských škol do rejstříku škol by souhlasilo 72% respondentů, koncept se líbí 55% dotazovaných a s umístěním svého dítěte do lesní mateřské školy by souhlasilo 56% respondentů. Znamená to, že nyní, když lesní mateřské školy již mohou být součástí státního vzdělávacího systému, budou mít patrně ještě více příznivců.

První VO „Proč se zakladatelům, průvodcům a rodičům LMŠ líbí a jaké byly hlavní důvody pro její zvolení?“ byla zodpovězena v duchu delšího volného pobytu dětí v přírodě, zdravého pohybu a spokojenosti v komunitě lesní mateřské školy. Zakladatelky se kvůli těmto hlavním pozitivům rozhodly lesní mateřskou školu založit a jako další výhodu uvedly přítomnost mužských průvodců. Průvodcům se líbí trávit čas v přírodě a v pohybu v rámci zaměstnání, považují svou práci za smysluplnou. Také rádi používají pro hry a vyrábění s dětmi přírodní materiály. Rodiče se cítí dobře v přátelské atmosféře komunity školky (47%), oceňují pobyt dětí venku (také 47%) a respektující, individuální přístup průvodců k dětem (40%). Lesní mateřskou školu si 80% rodičů zvolilo kvůli programu konanému většinu dne venku a pedagogické koncepci (53%). Vyplývalo, že všichni aktéři mají nějakým způsobem k přírodě blízko a takový vztah si přejí vybudovat i u dětí. To patřilo i k důvodům, proč rodiče své dítě do lesní mateřské školy umístili a zakladatelky ji založily. Průvodci si svůj názor na LMŠ ujasňovali většinou až poté, co v ní začali pracovat, a ztotožnili se se zavedenou koncepcí. Vzhledem k tomu, že lesní mateřské školky v ČR fungují poměrně krátce, to může být pochopitelné, a každá navíc může mít pedagogickou koncepci nastavenou jinak. Roli hraje i fakt, že žádný z nich předtím delší dobu nepůsobil v jiné LMŠ nebo vzdělávacím zařízení alternativního směru.

Ve druhé VO „Jak velký zájem podílet se na činnostech a chodu lesní mateřské školy mají rodiče docházejících dětí?“ vyšlo najevo, že 40% rodičů by uvítala větší zapojení. Někteří z nich však neví, jak by měli postupovat, nebo jsou časově omezení kvůli zaměstnání apod. Tuto výzkumnou otázku jsem pokládala, protože jsem se zajímala, jakým

způsobem funguje komunita lesní mateřské školy, a jestli rodiče s větší aktivitou ze své strany počítají a souhlasí s ní. Výsledky naznačují, že většina rodičů opravdu nestojí jen o trochu jiné hlídání dětí, ale snaží se komunitu různými způsoby podpořit.

V rámci třetí VO „Jak zakladatelky a průvodci hodnotí lesní mateřskou školu a vzájemnou spolupráci, komunikaci (i s rodiči)?“ se pohlíželo na celkovou efektivitu projektu. Podle zakladatelek a průvodců současný chod lesní mateřské školy probíhá v pořádku, vzájemnou spolupráci hodnotí pozitivně, ale stále se snaží zdokonalovat a pracovat na sobě i na školce. Zakladatelky mají dle svých slov rovnoměrně rozdělené role, při řešení problémů hledají vzájemnou shodu. V rámci provozu lesní mateřské školy zastávají spíše koordinační funkci. Většina rodičů je s lesní mateřskou školou spokojena, a to jak s vedením (celkem 87% dotazovaných), tak s pedagogy (67%). Sedmdesát tři procent rodičů má také pocit, že jsou dostatečně informováni o zásadních věcech týkajících se chodu školky. Na lesní mateřské škole by vylepšovali pouze drobnosti.

V zájmu reliability (spolehlivosti) výzkumu jsem se v interpretaci výsledků snažila vycházet pouze ze získaných informací od respondentů, jak doporučují Švaříček a Šed'ová (2007), a v rámci rozhovorů jsem každému pokládala tentýž připravený okruh otázek. K co nejnějším přepisu rozhovorů mi napomohlo jejich nahrávání (do mobilního telefonu). Pro zajištění důvěryhodnosti dotazníku předloženého rodičům jsem zpracované výsledky poskytla vedení dané LMŠ, aby takto vzniklou zpětnou vazbu od rodičů ověřilo v praxi a využilo některé z návrhů na zlepšení provozu LMŠ, např. online zaznamenávání docházky dítěte místo domluvy se zakladatelkou přes telefon. Pokud přihlédnu k již provedeným výzkumům, které jsou v této práci zmíněny, výsledky mého výzkumu s nimi vcelku korespondují, zejména s tuzemským výzkumem *Kořeny předškolní výchovy*; jsou tedy přenositelná. Stejně tak odpovídají poznatkům z literatury uvedených v teoretické části práce. Přesto musím dodat, že můj výzkum je limitovaný malým výzkumným vzorkem a nelze ho tedy zobecňovat, ani to nebylo záměrem. Co se týče průzkumu veřejnosti, spoléhám na profesionalitu agentury, která data zpracovala.

Závěr

Tato práce vznikala mnohem déle, než jsem původně předpokládala, ale nakonec toho mohu využít ve svůj prospěch, protože se mezitím podstatně změnila situace lesních mateřských škol. Původně jsem chtěla přiblížit koncept LMŠ, odhalit jeho nevýhody, ale zejména přednosti, neboť tuto alternativu předškolního vzdělávání podporuji. Někteří mohou namítnout, že zde hrozí riziko, že můj zájem ze mě učiní neobjektivního výzkumníka, ačkoliv jsem ve svém výzkumu snažila o co nejpřesnější objektivitu. O téma lesních mateřských škol se však již delší dobu zajímám a z odborné literatury i praxe vím, že tato koncepce má své opodstatnění a je pro děti velkým přínosem. Sama jsem tedy chtěla přispět dalšími poznatky. Nyní, když ministerstvo školství a zákonodárci lesní mateřské školy přijali, má práce může mimo jiné sloužit jako důkaz správnosti jejich rozhodnutí.

Při srovnání pohledů aktérů v lesní mateřské škole a veřejnosti jsem zjistila, že na otázku, co se jim na lesní mateřské škole líbí, se v odpovědích v podstatě shodují. Obě strany vyzdvihují volný pobyt na čerstvém vzduchu, formování vztahu s přírodou a všestranný rozvoj dětí. Veřejnost se pouze obává o zvýšenou nemocnost dětí při delším venkovním programu, nelíbí se jí myšlenka „za každého počasí“ a finanční náročnost (kterou zmiňovali jako nevýhodu i rodiče z lesní mateřské školy). Pro umožnění zařazení lesní mateřské školy do rejstříku škol nicméně hlasovaly téměř tři čtvrtiny dotazované populace, i když vlastní dítě by do ní umístilo pouze 56% respondentů. Zajímalo by mě, jak by lidé odpovídali v současnosti, kdy mají lesní mateřské školy oficiálně zelenou, a zda by jim byli ještě více nakloněni.

Domnívám se, že všechny výše formulované cíle této práce jsem splnila. Šlo mi hlavně o celkové zhodnocení lesní mateřské školy jejími uživateli a provozovateli, ale shodou okolností jsem posléze měla možnost připojit i názor veřejnosti. Věřím, že jsem svým výzkumem dané lesní mateřské školy poskytla užitečnou zpětnou vazbu a že průzkum veřejnosti bude inspirovat více lidí. Do budoucna bych ráda výzkum doplnila ještě pozorováním a rozšířením výzkumného vzorku v rámci dalších lesních mateřských škol.

Seznam grafů

Graf č. 1: Pohlaví

Graf č. 2: Věk

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 4: Počet dnů docházky

Graf č. 5: Zkušenost s jiným předškolním zařízením

Graf č. 6: Informovanost o činnostech LMŠ

Graf č. 7: Frekvence konání akcí

Graf č. 8: Podílení se na chodu LMŠ

Graf č. 9: Spokojenost s vedením LMŠ

Graf č. 10: Povědomí o LMŠ, zdroj informací

Graf č. 11: Osobní zkušenost s LMŠ

Graf č. 12: Názor na LMŠ

Graf č. 13: Názor na LMŠ versus zkušenost

Graf č. 14: Otázka volby LMŠ pro vlastní dítě

Graf č. 15: Názor na vstup LMŠ do rejstříku škol

Seznam použité literatury

Prameny

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

JANDOVÁ, Jana. *Člověk + příroda = udržitelnost?: texty o proměně vztahu lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti*. Praha: Zelený kruh, 2009, 100s. ISBN 978-80-903968-5-2.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2014, 256 s. ISBN 978-80-247-4435-3.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškolky a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012, 93 s. ISBN 978-80-7212-593-7.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza, Jan KRAJHANZL a Helena VOSTRADOVSKÁ. *Kořeny předškolní výchovy: podmínky zdravého vývoje dětí v rodině, školce a přírodě : závěrečný výzkumný report za rok 2011*. Praha: Asociace lesních MŠ, [2012], 67 s. ISBN 978-80-260-3190-1.

Sekundární literatura

BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 154 s. ISBN 80-7178-537-7.

FORET, Miroslav. *Marketingová komunikace*. 3., aktualiz. vyd. Brno: Computer Press, 2011, 488 s. ISBN 978-80-251-3432-0.

HECKMANN, Helle. *Pomalé rodičovství: vědomá péče o děti - inspirativní přístup školky Nøkken*. Praha: DharmaGaia, 2016. Šťastné dítě. ISBN 978-80-7436-062-6.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina a Magdaléna KAPUCIÁNOVÁ. *Činnosti venku a v přírodě v předškolním vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe, c2013, 141 s. ISBN 978-80-7496-071-0.

KAPUCIÁNOVÁ, Magdaléna. *Lesní a venkovní pedagogika: příručka k projektu*

Alma Mater Studiorum. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010, 52 s. ISBN 978-80-7290-451-8.

KOPŘIVA, Pavel, Jana NOVÁČKOVÁ, Dobromila NEVOLOVÁ a Tatjana KOPŘIVOVÁ. *Respektovat a být respektován*. 3. vydání. Bystřice pod Hostýnem: Spirála, 2015, 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.

LAŽOVÁ, Ladislava. *Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů*. Vydání první. Praha: Portál, 2013, 130 s. ISBN 978-80-262-0378-0.

LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0094-9.

RÝDL, Karel. *Eduard Štorch: český průkopník moderní zážitkové pedagogiky*. Lüneburg: Edition Erlebnispädagogik, 1999, 32 s. ISBN 3-89569-041-4.

Elektronické zdroje

ČÍŽOVÁ, Žaneta. *Sociální a citový vývoj dítěte vzdělaného v lesní mateřské škole* [online]. 2014 [cit. 2016-04-26]. 65 s. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/13601/BP,%20Cizova%20Zaneta,%20HUM.pdf?sequence=1>. Vedoucí práce Lada Veverková.

Domácí (individuální) vzdělávání. *Alternativní školy* [online]. 2001 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.alternativniskoly.cz/category/domacivzdelavani/>

Etický kodex pedagoga lesní mateřské školy ve znění z 27. dubna 2014. *ALMŠ* [online]. 2014 [cit. 2016-04-02] Dostupné z: <http://www.lesnims.cz/stahnout-soubor?id=56>

FRYČ, Jindřich a DOBŠÍK, František. Právní výklad k § 23 zákona o pedagogických pracovnících. *MŠMT ČR* [online]. 2013 [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/pravni-vyklad-k-23-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>

Historie lesních MŠ. *ALMŠ* [online]. [cit. 2016-03-15] Dostupné z: <http://www.lesnims.cz/historie-lesnich-ms.html>

Informace o postupu při založení nové školy (školského zařízení, č. j. MSMT-12107/2016-7. *MŠMT ČR* [online]. 2016 [2017-02-15]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/VKav_200/Jak_zalozit_skolu/Informace_o_postupu_pri_zalozeni_nove_skoly_listopad_2016.pdf

KAPUCIÁNOVÁ, Magdaléna. *Lesní mateřské školy* [online]. 2011 [cit. 2016-04-

11]. 118 s., 40 s. příl., [4] s. obr. příl. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/80203>. Vedoucí práce Kateřina Jančaříková.

KOPECKÝ, Josef. Lesní školky mají šanci na přežití, poslanci podpořili klíčový zákon. *iDNES.cz* [online]. 23. ledna 2015 [cit. 2016-04-11] Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/lesni-skolky-maji-sanci-na-preziti-poslanci-podporili-klicovy-zakon-lid-/domaci.aspx?c=A150123_130834_domaci_kop

MORÁVKOVÁ, Martina. *Lesní mateřské školy (LMŠ) - alternativní způsob předškolního vzdělávání v České republice* [online]. 2013 [cit. 2016-03-27]. 76 s. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/9025/LESNI%20MATERIALSKY%20SKOLY%20%28LMS%29%20-%20ALTERNATIVNI%20ZPUSOB%20PREDSKOLNIHO%20VZDELAVANI%20V%20CESKE%20REPUBLICE.pdf?sequence=1>. Vedoucí práce Ladislav Podroužek.

Normativy soukromých škol na rok 2016, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. 2013 [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/ekonomika-skolstvi/normativy-soukromych-skol-na-rok-2016>

Odbor 21. Dětské skupiny. *MPSV.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-23] Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/19908>

RATAJOVÁ, Lucie. *Studie proveditelnosti lesní mateřské školy* [online]. 2012 [cit. 2016-04-26]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/111079>. Vedoucí práce Jaroslav Kalous.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. Lesní mateřská škola - kořeny. *Metodický portál: Články* [online]. 19. 08. 2009, [cit. 2016-02-15]. Dostupný z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/3261/LESNI-MATERIALSKA-SKOLA---KORENY.html>. ISSN 1802-4785.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. Lesní mateřská škola – zázemí. *Metodický portál: Články* [online]. 22. 11. 2009, [cit. 2016-02-11]. Dostupný z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/6531/LESNI-MATERIALSKA-SKOLA---ZAZEMI.html>. ISSN 1802-4785.

Vyhláška č. 280/2016 Sb. ze dne 29. srpna 2016, kterou se mění vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky. In: *Sbírka zákonů*. 31. 8. 2016, částka 108. Dostupné z: <http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/16-280.htm> [cit. 2017-01-22] ISSN 1211-1244

Vyhláška č. 410/2005 Sb. Ze dne 4. října 2005, o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění vyhlášky č. 343/2009 Sb. In: *Sbírka zákonů*. 17. 10. 2005, částka 141. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/info/sb05410> [cit. 2016-05-13] ISSN 1211-1244

Vyhláška 465/2016 Sb. ze dne 22. prosince 2016, kterou se mění vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění vyhlášky č. 343/2009 Sb. In: *Sbírka zákonů*. 30.12.2016, částka 186. Dostupné z:

<https://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/16-465.htm> [cit. 2017-01-20] ISSN 1211-1244

Zákon č. 178/2016 Sb. ze dne 20. dubna 2016, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 8.6.2016, částka 68. Dostupné z:

<http://www.sagit.cz/info/sb16178> [cit. 2017-01-19] ISSN 1211-1244

Zákon č. 563/2004 Sb. ze dne 10. listopadu 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů*. 12.1.2016, částka 190 (z r. 2004). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563> [cit. 2017-02-01] ISSN 1211-1244

Summary

The bachelor thesis through the questionnaire and interviews performed in a forest kindergarten as well as the omnibus survey discovered, that the opinions of people involved in forest kindergarten and the public's opinion are similar. Both parties appreciate especially free outdoor activity, building of the relationship with nature or universal cognitive development. On the other hand, public fears, that being outside no matter the weather may have negative effect on children's health. Nevertheless, the general attitude to forest kindergartens is positive, 72% of respondents would agree with their inclusion to official educational system. The founders, pedagogues and parents in the forest kindergarten also show their support and commitment.